

LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBĖS KONTROLĖ

VALSTYBINIO AUDITO ATASKAITA VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO SISTEMA

2009 m. gruodžio 18 d. Nr. VA-P-10-2-23
Vilnius

Auditas atliktas, vykdant
Valstybės kontrolės 1-ojo audito departamento
direktorės Vitos Jurkevičienės
2009-03-04 pavedimą Nr. P-10-2 ir
valstybės kontrolieriaus pavaduotojo Viktoro Švedo
2009-09-01 pavedimus Nr. P-10-2-1 ir P-10-2-2.

Auditą atliko valstybinių auditorių grupė:
Marytė Tulabienė (grupės vadovė)
Jurgita Jokubauskienė

Auditas pradėtas 2009-03-04
Auditas baigtas 2009-12-18

Su valstybinio audito ataskaita galima susipažinti
Valstybės kontrolės interneto puslapyje
adresu www.vkontrole.lt

TURINYS

Santrauka	3
Ižanga	5
Audito apimtis ir procesas	7
Audito rezultatai	9
1. Valstybinio socialinio draudimo sistema	9
1.1. Valstybinio socialinio draudimo įmokos ir išlaidos	10
1.2. Pensijų socialinis draudimas	14
1.2.1. Senatvės pensijos	17
1.2.2. Netekto darbingumo pensijos	20
1.2.3. Našlių ir našlaičių (maitintojo netekimo) pensijos	22
1.2.4. Ištarnauto laiko pensijos, kompensacijos už ypatingas darbo sąlygas, laidojimo pašalpos	23
1.3. Ligos ir motinystės socialinis draudimas	25
1.3.1. Ligos ir profesinės rehabilitacijos pašalpos	25
1.3.2. Motinystės, tėvystės ir motinystės (tėvystės) pašalpos	26
1.4. Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinis draudimas	29
1.5. Nedarbo socialinis draudimas	31
1.6. Sveikatos draudimas	33
1.7. Galimybės sumažinti Fondo biudžeto išlaidas	34
2. Valstybinio socialinio draudimo fondo administravimas	35
Išvados ir rekomendacijos	45
Priedai	50

SANTRAUKA

Valstybinio socialinio draudimo Lietuvoje draudžiama beveik 1,5 mln. gyventojų. Į Valstybinio socialinio draudimo fondą (toliau – Fondas) kasmet surenkamų įmokų dalis sudaro maždaug 40 proc. lėšų, lyginant su nacionaliniu biudžetu.

Audito tikslas – įvertinti, ar valstybinis socialinis draudimas organizuojamas laikantis nuostatos, kad iš valstybinio socialinio draudimo lėšų yra kompensuojamos prarastos darbo pajamos, nuo kurių buvo priskaičiuotos ir/ar mokėtos socialinio draudimo įmokos; ar išnaudotos galimybės Fondo biudžeto lėšas administravimui naudoti ekonomiškiau.

Audituojami subjektai: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

Audito metu analizuota informacija apie teisinį valstybinio socialinio draudimo reguliavimą ir nustatyta, kad teisės aktuose numatytos valstybinio socialinio draudimo išmokos nėra skirtos tik prarastoms darbo pajamoms kompensuoti. Į asmens draudžiamąsias pajamas įskaitomos kai kurios pajamos, nuo kurių nebuvo priskaičiuotos ir/ar mokėtos valstybinio socialinio draudimo įmokos, į bendrą socialinio draudimo stažą įskaitomi laikotarpiai, kai asmuo neturėjo darbo santykių, ar laikotarpiai, už kuriuos nemokėtos socialinio draudimo įmokos – tai didina Valstybinio socialinio draudimo išmokas. Valstybinio socialinio draudimo išmokų dydžiai nepriklausomi ar tik nežymiai priklausomi nuo priskaičiuotų ir/ar mokėtų įmokų bei bendro socialinio draudimo stažo – tai neskatina asmenų pasitikėti valstybinio socialinio draudimu, mokėti daugiau įmokų į Valstybinio socialinio draudimo fondą.

Audito metu nustatyta, kad teisės aktais buvo padidintos kai kurios valstybinio socialinio draudimo išlaidos, nedidinant valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifo. Susidariusiam pajamų/išlaidų skirtumui padengti neskirta valstybės biudžeto asignavimų, o imtos paskolos, kurių palūkanos mokamos iš Valstybinio socialinio draudimo fondo lėšų. Minėti veiksniai sudarė prielaidas Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto nesubalansuotumui. Fondo biudžeto išmokos 2008 m. ir 2009 m. I pusmetį viršijo pajamas, tačiau Fondo biudžetas nebuvo tikslinamas.

Kai kurios įmokos yra surenkamos į Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetą ir pervedamos į kitus fondus: dalis pensijų draudimo įmokų – į pensijų kaupimo fondus, sveikatos draudimo lėšos – į Privalomojo sveikatos draudimo fondą, nedarbo socialinio draudimo lėšos – į Užimtumo fondą (dalis šių lėšų panaudojama nedarbo išmokoms). Fondo biudžeto lėšas pervedus į kitus fondus, pensijoms, ligos ir motinystės, nelaimingų atsitikimų ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokoms Fondo biudžete 2007, 2008 m. liko apie 79 proc., 2009 m. I pusmetį – apie 73 proc. visų apskaičiuotų įmokų į Fondą.

Audito ataskaitoje pateikiamos rekomendacijos Lietuvos Respublikos Vyriausybei, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai ir Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybai: pasiūlyta pertvarkyti valstybinio socialinio draudimo sistemą, parengiant Socialinio draudimo sistemos pertvarkos koncepciją ir jos įgyvendinimo priemonių planą.

Siūloma numatyti tik tokias valstybinio socialinio draudimo išmokas, kuriomis asmenims būtų kompensuojamos prarastos darbo pajamos, nuo kurių buvo priskaičiuotos ir mokėtos socialinio draudimo įmokos; į asmens draudžiamąsias pajamas įskaityti tik tas pajamas, nuo kurių priskaičiuotos ir mokėtos valstybinio socialinio draudimo įmokos, į socialinio draudimo stažą – tik laikotarpius, kuriais asmuo turėjo darbo santykius, arba už kuriuos buvo mokėtos valstybinio socialinio draudimo įmokos; valstybinio socialinio draudimo išmokų dydžius susieti su priskaičiuotomis ir mokėtomis įmokomis ir apdraustojo bendru socialinio draudimo stažu.

Siekiant Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto subalansuotumo pasiūlyta numatyti priemones, kuriomis būtų užtikrintas susidariusio Valstybinio socialinio draudimo fondo pajamų/išlaidų skirtumo dengimas iš valstybės biudžeto ar kitų finansavimo šaltinių, jei teisės aktais yra padidinamos kai kurios valstybinio socialinio draudimo išlaidos, nedidinant valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifo, arba sumažinamos įmokos. Siūloma numatyti įmokų tarifo dalį, kuri turėtų būti skirta Fondo rezervui sudaryti bei patvirtinti Fondo rezervo sudarymo ir naudojimo tvarką.

Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybai pasiūlyta numatyti priemones, kurios padėtų ekonomiškiau naudoti lėšas Fondo administravimui: optimizuoti administravimo įstaigų struktūras, mažinti darbuotojų, vykdančių ne pagrindines Fondo administravimo funkcijas, pareigybių skaičių.

Tikėtina, kad pateiktos rekomendacijos padėtų pertvarkyti valstybinio socialinio draudimo sistemą, sudarytų prielaidas Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto subalansavimui. Be to, Valstybinio socialinio draudimo lėšų naudojimas, kompensuojant prarastas darbo pajamas atsižvelgiant į priskaičiuotas ir/ar mokėtas įmokas ir bendrą socialinio draudimo stažą, skatintų asmenis pasitikėti valstybiniu socialiniu draudimu bei dalyvauti jame.

IŽANGA

Europos Sąjungos valstybės narės turi teisę nacionaliniuose įstatymuose pačios nustatyti, kas draudžiamas valstybiniu socialiniu draudimu, kokios įmokų ir išmokų rūšys, kaip jos apskaičiuojamos ir kt.

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje nustatyta, kad valstybė laiduoja piliečių teisę gauti senatvės ir invalidumo pensijas, socialinę paramą nedarbo, ligos, našlystės, maitintojo netekimo ir kitais įstatymų numatytais atvejais¹.

Iš Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimo²

„Konstitucijos 52 straipsnio nuostatos, laiduojančios piliečiams teisę į socialinę apsaugą, įpareigoja valstybę nustatyti pakankamas tos teisės įgyvendinimo ir teisinio gynimo priemones. Taigi, privalo būti ne tik įstatymu nustatytos šiame Konstitucijos straipsnyje nurodytos pensijų ir socialinės paramos rūšys, bet ir užtikrintas tinkamas žmogaus teisės gauti pensiją ar socialinę paramą įgyvendinimas bei teisinis gynimas“.

„Pilietinėje visuomenėje solidarumo principas nepaneigia asmeninės atsakomybės už savo likimą, todėl socialinės apsaugos teisinis reguliavimas turi būti toks, kad būtų sudarytos prielaidos ir paskatos kiekvienam visuomenės nariui pačiam pasirūpinti savo gerove, o ne pasikliauti vien valstybės laiduojama socialine apsauga“.

Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio aprūpinimo sistemos pagrindų įstatyme nustatyta, kad valstybinis socialinis aprūpinimas – valstybės nustatytų socialinių ekonominių priemonių sistema, teikianti gyvenimui reikalingų lėšų ir paslaugų Respublikos gyventojams, kurie negali dėl įstatymų numatytų priežasčių apsirūpinti iš darbo ir kitokių pajamų arba yra nepakankamai aprūpinti³.

Valstybinio socialinio aprūpinimo sistemą sudaro⁴:

- Privalomas (valstybinis) socialinis draudimas;
- Socialinis aprūpinimas ir socialinė šalpa (parama) iš valstybės lėšų.

Valstybinis socialinis draudimas – socialinės apsaugos (socialinio aprūpinimo) sistemos dalis, kurios priemonėmis visiškai ar iš dalies kompensuojamos apdraustiesiems asmenims ir įstatymų numatytais atvejais jų šeimų nariams dėl draudiminių įvykių prarastos darbo pajamos arba apmokamos papildomos išlaidos⁵.

Valstybinio socialinio draudimo įstatyme neapibrėžta valstybinio socialinio draudimo sistemos sąvoka. Šio audito metu valstybinio socialinio draudimo sistema bus laikoma visuma valstybinio socialinio draudimo įmokų ir išmokų, numatytų socialinį draudimą reglamentuojančiuose teisės aktuose.

Socialiniu draudimu draudžiami beveik visi darbo rinkoje užimti gyventojai: 2008 metais užimtų gyventojų skaičius sudarė 1 520 tūkst. žmonių (arba 71 proc. darbingo amžiaus gyventojų), iš jų 1 463,0 tūkst. žmonių, arba 96,3 proc., buvo apdrausti valstybiniu socialiniu draudimu.

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992-10-25, 52 str.

² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002-11-25 nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Diplomatinių tarnybos įstatymo 69 straipsnio 2 dalies, Lietuvos Respublikos Valstybinio socialinio draudimo įstatymo 4 straipsnio (2000 m. kovo 16 d. redakcija) 1 dalies 9 punkto ir Lietuvos Respublikos Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 2 straipsnio (1999 m. gruodžio 16 d. redakcija) 1 dalies 5 punkto bei 23 straipsnio (1994 m. gruodžio 21 d., 2000 m. gruodžio 21 d., 2001 m. gegužės 8 d. redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

³ Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio aprūpinimo sistemos pagrindų įstatymas, 1990-10-23 Nr. I-696, 1, 2 str.

⁴ Ten pat, 4, 6, 7 str.

⁵ Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas, 1991-05-21 Nr. I-1336, 2 str. 13 p.

Asmenys draudžiami šiomis valstybinio socialinio draudimo rūšimis:

- pensijų socialiniu draudimu;
- ligos ir motinystės socialiniu draudimu;
- nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu;
- nedarbo socialiniu draudimu;
- sveikatos draudimu.

Iš visų apdraustųjų privalomuoju socialiniu draudimu 2008 metais:

- 1330,2 tūkst. žm., arba 90,9 proc., sudarė asmenys, apdrausti visomis socialinio draudimo rūšimis;
- 130,5 tūkst., arba 8,9 proc., sudarė asmenys, apdrausti tik kai kuriomis valstybinio socialinio draudimo rūšimis;
- 2,2 tūkst., arba 0,2 proc., sudarė savanoriškai apsidraudę asmenys.

Lietuvoje už socialinės apsaugos ir darbo politikos formavimą ir įgyvendinimą atsakinga Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Jos misija – įgyvendinti efektyvią socialinės apsaugos ir darbo politiką, siekiant užtikrinti šeimos gerovę, visuomenės socialinį saugumą ir socialinę sanglaudą, sukurti kokybiško užimtumo galimybes⁶.

Užtikrinti valstybinį socialinį draudimą reglamentuojančių teisės aktų įgyvendinimą, koordinuoti, metodiškai vadovauti ir užtikrinti jai pavaldžių teritorinių skyrių ir įstaigų efektyvų ir kokybišką darbą ir juos kontroliuoti pavesta Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybai prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Fondo valdybos 47 teritoriniams skyriams numatyta tvarkyti Fondo lėšas, užtikrinant priskaičiuotų valstybinio socialinio draudimo įmokų surinkimą ir išieškojimą į Fondo biudžetą bei socialinio draudimo išmokų paskyrimą ir mokėjimą gavėjams.

Į Valstybinio socialinio draudimo fondą kasmet surenkamų įmokų dalis sudaro maždaug 40 proc. lėšų, lyginant su nacionaliniu biudžetu. Įmokos į Fondo biudžetą kasmet didėjo, bet 2007–2008 metais kai kurių rūšių socialinio draudimo išmokos viršijo įmokas. Žiniasklaidoje skelbiami pranešimai, diskusijos apie kai kurias valstybinio socialinio draudimo išmokas, jų dydžius, gavėjus ir kitos priežastys paskatino atlikti valstybinio socialinio draudimo sistemos auditą.

⁶ Prieiga per internetą <http://www.socmin.lt/index.php?1470092504> [žiūrėta 2009-09-01].

AUDITO APIMTIS IR PROCESAS

Audito objektas – valstybinio socialinio draudimo sistema.

Audito subjektas – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

Audito tikslas – įvertinti, ar valstybinis socialinis draudimas organizuojamas laikantis nuostatos, kad iš valstybinio socialinio draudimo lėšų yra kompensuojamos prarastos darbo pajamos, nuo kurių buvo priskaičiuotos ir/ar mokėtos socialinio draudimo įmokos; ar išnaudotos galimybės Fondo biudžeto lėšas administravimui naudoti ekonomiškiau.

Vertinimo kriterijai

- Valstybiniam socialiniam draudimui vertinti – valstybinio socialinio draudimo išmokų atitiktis nuostatai, kad iš valstybinio socialinio draudimo lėšų yra kompensuojamos prarastos darbo pajamos, nuo kurių buvo priskaičiuotos ir/ar mokėtos socialinio draudimo įmokos.
- Lėšoms, panaudotoms Fondo administravimui, vertinti: galimi ekonomiškesnio lėšų panaudojimo būdai; lėšų, panaudotų Fondo administravimui, dalis nuo visų Fondo biudžeto lėšų (bus laikoma norma, jei Fondo administravimui bus panaudota iki 4 proc.⁷ Fondo biudžeto lėšų).

Audito procesas

Auditas atliktas vadovaujantis Valstybinio audito reikalavimais. Audito įrodymams gauti duomenys buvo renkami taikant tikrinimo, skaičiavimo, apklausos, skirtingų metų rezultatų palyginimo procedūras.

Audito metu nagrinėta:

- teisės aktai, reglamentuojantys valstybinį socialinį draudimą;
- Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pateikta informacija apie valstybinio socialinio draudimo organizavimo tvarką, rodiklius.

Audito metu analizuota informacija apie Fondo biudžeto įmokų surinkimą, lėšų panaudojimą išmokoms ir pervedimams į kitus fondus (neanalizuojant tolesnio pervestų lėšų administravimo ir jį vykdančių institucijų funkcijų). Didelis dėmesys skirtas valstybinio socialinio draudimo analizei, siekiant įvertinti, ar teisės aktuose numatytais valstybinio socialinio draudimo priemonėmis yra kompensuojamos prarastos (negautos) darbo pajamos. Taip pat analizuota informacija apie Fondo valdybos veiklą administruojant Valstybinio socialinio draudimo fondą: pagrindinių funkcijų įgyvendinimo organizavimas, rezultatai, lėšų panaudojimas administravimui.

⁷ Tokia vertinimo kriterijaus reikšmė pasirinkta todėl, kad daugumai kitų socialinio aprūpinimo išmokų administravimui skiriami 4 proc. išmokoms skirtų lėšų.

Audito metu naudotasi Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Vidaus audito skyriaus, kuris atliko Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos finansinį ir veiklos auditą, parengtos ataskaitos duomenimis.

Atliekant auditą laikytasi prielaidos, kad auditoriams pateikti duomenys yra teisingi, dokumentai – išsamūs ir galutiniai, o jų kopijos atitinka originalus.

Audituojamas laikotarpis – 2007 m., 2008 m., 2009 m. I pusmetis. Kai kuriais atvejais palyginimui naudoti kitų laikotarpių duomenys.

Audito ataskaitoje vartojami trumpiniai:

Fondo administravimo įstaigos – Fondo valdyba, teritoriniai skyriai ir kitos įstaigos (Užsienio išmokų tarnyba, Karinių ir joms prilygintų struktūrų skyrius, Mokymo centras);

Fondo valdyba – Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos;

Teritoriniai skyriai, TS – Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos teritoriniai skyriai;

NDNT – Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos;

Fondas, VSDF – Valstybinio socialinio draudimo fondas;

VSD – valstybinis socialinis draudimas;

UF – Užimtumo fondas;

PSDF – Privalomojo sveikatos draudimo fondas;

Audito ataskaitoje vartojamos sąvokos:

Apdraustieji asmenys – fiziniai asmenys, kurie Valstybinio socialinio draudimo įstatymo nustatyta tvarka valstybinio socialinio draudimo įmokas moka patys ir (arba) už juos šias įmokas moka draudėjai.

Valstybinio socialinio draudimo išmokos – įstatymų nustatytos socialinio draudimo išmokos, į kurias, įvykus draudimui įvykiui, įgyja teisę apdraustieji ir kiti įstatymų nustatyti fiziniai asmenys.

Darbo pajamos – bet kokios pajamos, nuo kurių buvo priskaičiuotos ir/ar mokėtos valstybinio socialinio draudimo įmokos.

Bendras valstybinio socialinio draudimo stažas – visi laikotarpiai, kurių metu asmuo turėjo darbo santykius bei laikotarpiai, už kuriuos buvo priskaičiuotos ir/ar mokėtos valstybinio socialinio draudimo įmokos.

AUDITO REZULTATAI

1. Valstybinio socialinio draudimo sistema

Teisės aktuose skirtingai apibrėžta valstybinio socialinio draudimo paskirtis.

Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas⁸

- Valstybinis socialinis draudimas – socialinės apsaugos (socialinio aprūpinimo) sistemos dalis, kurios priemonėmis visiškai ar iš dalies kompensuojamos apdraustiesiems asmenims ir įstatymų nustatytais atvejais jų šeimų nariams dėl draudiminių įvykių **prarastos darbo pajamos arba apmokamos papildomos išlaidos**.

Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio aprūpinimo sistemos pagrindų įstatymas⁹

- Valstybinio socialinio draudimo lėšomis aprūpinami Lietuvos gyventojai, **visiškai arba iš dalies netekę pajamų, susijusių su darbu**, jeigu jie dirba arba turi įstatymu numatytą draudimo (darbo) stažą bei kitais įstatymuose numatytais atvejais.

Teisės aktai nevienodai apibrėžia, kas užtikrinama iš valstybinio socialinio draudimo lėšų, tačiau abiejuose įstatymuose įtvirtinta samprata, kad valstybinio socialinio draudimo lėšomis kompensuojamos prarastos darbo pajamos. Auditorių nuomone, ši nuostata yra teisinga ir esminė: ja vadovaujantis valstybinis socialinis draudimas, kaip valstybinio socialinio aprūpinimo sistemos dalis, turėtų būti orientuotas tik į dėl draudiminio įvykio prarastų darbo pajamų kompensavimą. Atkreiptinas dėmesys, kad čia ir toliau ataskaitoje darbo pajamomis vadinamos bet kokios pajamos, nuo kurių buvo priskaičiuotos ir/ar mokėtos valstybinio socialinio draudimo įmokos. Valstybinio socialinio draudimo įstatyme numatytas kitų išlaidų kompensavimas sudaro prielaidas valstybinio socialinio draudimo sistemai plėstis ir Valstybinio socialinio draudimo fondo lėšas naudoti ir kitoms išlaidoms, jei jos numatytos socialinį draudimą reglamentuojančiuose įstatymuose.

Teisės aktuose, reglamentuojančiuose valstybinį socialinį draudimą, **neapibrėžti principai** (pavyzdžiui: solidarumo, visuotinum), kuriais vadovaujantis organizuojamas šis draudimas. Konstitucinis Teismas yra pasisakęs, kad Lietuvoje valstybinio socialinio draudimo modelis yra grindžiamas visuotinum ir solidarumo principais.

Iš Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimo¹⁰

Visuotinum principas reiškia, kad valstybinio socialinio draudimo įmokas privalo mokėti visi dirbantys asmenys (išskyrus tam tikras išimtis), iš savo veiklos gaunantys draudžiamųjų pajamų, **o solidarumo principas** – kad dirbantys (aktyvią ekonominę veiklą vykdančius) ir **draudžiamųjų pajamų gaunantys asmenys prisideda prie socialinio draudimo lėšų kaupimo, šitaip sudarydami prielaidas mokėti išmokas tiems asmenims, kuriems įstatyme numatytos išmokos turi būti mokamos** dėl to, kad jie yra sulaukę senatvės pensijos amžiaus, jiems yra pripažintas invalidumas arba yra kitų įstatyme numatytų priežasčių (*inter alia* tada, kai tie visuomenės nariai dėl įstatyme numatytų objektyvių priežasčių negali pasirūpinti savimi – dirbti ir užsidirbti ir jiems tuo metu yra reikalinga socialinė parama). Kita vertus, solidarumo principas suponuoja ir tai, kad valstybinio socialinio draudimo įmokas mokantys asmenys turi teisę įstatymo nustatytais atvejais ir sąlygomis patys gauti valstybinio socialinio draudimo pensijas ir (arba) kitas išmokas, vadinasi, jie **įgyja atitinkamą teisėtą ir pagrįstą lūkestį**¹⁰.

⁸ Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas, 1991-05-21 Nr. I-1336, 2 str. 13 d.

⁹ Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio aprūpinimo sistemos pagrindų įstatymas, 1990-10-23 Nr. I-696, 5 str.

¹⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007-09-26 nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 4 straipsnio (2004 m. lapkričio 4 d. redakcija) 3 dalies, 8 straipsnio (2004 m. lapkričio 4 d. redakcija) 2 dalies, 34 straipsnio (2002 m. liepos 4 d., 2003 m. spalio 7 d. redakcijos) 3, 4 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

1.1. Valstybinio socialinio draudimo įmokos ir išlaidos

Valstybinio socialinio draudimo fondas yra Valstybinio socialinio draudimo įstatymo nustatyta tvarka valdomi centralizuoti tiksliniai finansiniai ir materialiniai ištekliai, kurie įtraukiami į apskaitą nuo valstybės ir savivaldybių biudžetų atskirtame Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžete ir yra naudojami valstybiniam socialiniam pensijų, ligos ir motinystės, nedarbo, sveikatos bei nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų draudimui finansuoti, valdyti ir administruoti¹¹.

Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto rodiklių patvirtinimo įstatymu kasmet tvirtinami įmokų tarifai ir jų dydžiai (dalys) tam tikrų rūšių socialiniam draudimui bei apdraustųjų asmenų, dalyvaujančių pensijų kaupime, pensijų socialinio draudimo įmokų tarifas. Informacija apie valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifus, kai apdraustieji yra draudžiami visomis valstybinio socialinio draudimo rūšimis, pateikta 1 lentelėje.

1 lentelė. Valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifai pagal socialinio draudimo rūšis, kai asmenys draudžiami visomis valstybinio socialinio draudimo rūšimis, 2007–2009 metais

Valstybinio socialinio draudimo rūšys	VSD įmokų tarifai, proc.		
	2007	2008	2009
Pensijų SD	26,2	26,35	26,3
Draudėjų įmokos	23,7	23,85	23,3
Apdraustųjų įmokos	2,5	2,5	3,0
Ligos ir motinystės SD	3,3	3,4	3,4
Draudėjų įmokos	2,8	2,9	3,4
Apdraustųjų įmokos	0,5	0,5	0,0
Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų SD (draudėjų įmokos)	0,3	0,3	0,3
Sveikatos draudimas	3,0	3,0	9,0
Draudėjų įmokos	3,0	3,0	3,0
Apdraustųjų įmokos	0,0	0,0	6,0
Nedarbo SD (draudėjų įmokos)	1,2	0,95	1,0
Bendras tarifas	34,0	34,0	40,0
Draudėjų įmokos	31	31	31
Apdraustųjų įmokos	3	3	9

Šaltinis – Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos

Bendras valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifas 2009 metais padidėjo 6 proc., nes buvo padidintos apdraustųjų įmokos sveikatos draudimui (žr. 1 lentelėje). Atkreiptinas dėmesys, kad į bendrą valstybinio socialinio draudimo tarifą įtraukiamas sveikatos draudimo tarifas ir valstybinio pensijų socialinio draudimo įmokos dalies, pervedamos į pensijų kaupimo fondus, tarifas.

Konstitucinis Teismas yra pasisakęs, kad Lietuvos Respublikos įstatymuose ir kituose teisės aktuose yra įtvirtintas toks finansavimo einamosiomis pajamomis valstybinio socialinio draudimo modelis (vadinamasis *pay as you go* modelis), pagal kurį valstybinis socialinis draudimas yra grindžiamas privalomosiomis įmokomis ir garantuojamas lėšomis, surenkamomis iš einamuoju

¹¹ Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas, 1991-05-21 Nr. I-1336, 2 str. 12 d.

laikotarpiu dirbančių asmenų, dalį savo uždirbtų lėšų skiriančių tiems visuomenės nariams, kuriems įstatyme numatytos išmokos turi būti mokamos dėl to, kad jie yra sulaukę senatvės pensijos amžiaus, jiems yra pripažintas invalidumas arba yra kitų įstatyme numatytų priežasčių¹².

Didžiąją dalį Fondo lėšų sudaro įstatymų nustatyta tvarka mokamos draudėjų ir apdraustųjų įmokos: 2008 metais jos sudarė 98,7 proc. Fondo pajamų. Informacija apie valstybinio socialinio draudimo įmokas ir išlaidas pagal draudimo rūšis pateikta 2 lentelėje.

2 lentelė. Valstybinio socialinio draudimo įmokos ir išlaidos pagal draudimo rūšis 2007–2009 metų I pusmetį, tūkst. Lt

Metai	Rodikliai	Iš viso	Iš jų pagal socialinio draudimo rūšis				
			Pensijų SD	Ligos, motinystės (tėvystės) SD	Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų SD	Nedarbo SD	Sveikatos SD
2007 m.	VSD įmokos	9 304 164,4	7 264 291,5	857 707,2	78 338,1	324 105,6	779 722,0
	Išlaidos išmokoms	7 087 818,3	6 103 151,6	940 468,6	44 198,1	0,0	0,0
	Išlaidos į kitus fondus	1 938 279,3	851 606,7	0,0	0,0	319 094,7	767 577,9
	Perteklius +, deficitas -	+ 278 066,8	+ 309 533,2	- 82 761,4	+ 34 140,0	+ 5 010,9	+ 12 144,1
2008 m.	VSD įmokos	11 070 900,9	8 699 510,2	1 047 793,9	94 283,0	304 798,2	924 515,6
	Išlaidos išmokoms	9 718 581,0	7 979 767,3	1 685 842,0	52 971,7	0,0	0,0
	Išlaidos į kitus fondus	2 289 779,9	1 064 032,3	0,0	0,0	306 443,8	919 303,8
	Perteklius +, deficitas -	- 937 460,0	- 344 289,4	- 638 048,1	+ 41 311,3	- 1 645,6	+ 5 211,8
2009 m. I pusmetis	VSD įmokos	5 623 304,3	3 767 960,5	457 248,8	39 641,8	141 289,9	1 217 163,3
	Išlaidos išmokoms	5 293 170,8	4 128 310,3	1 137 091,0	27 769,5	0,0	0,0
	Išlaidos į kitus fondus	1 520 831,3	303 494,9	0,0	0,0	136 594,7	1 080 741,7
	Perteklius +, deficitas -	-1 190 697,8	- 663 844,7	- 679 842,2	+ 11 872,3	+ 4 695,2	+ 136 421,6

Šaltinis – Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos

Įmokos į Fondo biudžetą kasmet didėjo, bet 2007 m. ligos ir motinystės, 2008 m. pensijų, ligos ir motinystės, nedarbo, 2009 m. I pusmetį pensijų, ligos ir motinystės išmokos viršijo tos rūšies valstybinio socialinio draudimo įmokas. Fondo biudžeto lėšų trūkumas 2009 m. I pusmetį didėjo sparčiau negu 2008 metais (žr. 2 lentelėje).

Į Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto pajamas įskaitomos ir tos įmokos, kurios yra pervedamos į kitus fondus. **Fondo biudžeto lėšas pervedus į kitus fondus**, pensijoms, ligos ir motinystės, nelaimingų atsitikimų ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokoms **Fondo biudžete 2007, 2008 m. liko apie 79 proc., 2009 m. I pusmetį – apie 73 proc. visų apskaičiuotų įmokų į Fondą**. Auditorių nuomone, surinktos įmokos, kurios pervedamos į pensijų kaupimo fondus ir Privalomąjį sveikatos draudimo fondą, neturėtų būti įskaitomos į Fondo pajamas, nes šių lėšų naudojimo nereglamentuoja valstybinį socialinį draudimą reglamentuojantys teisės aktai. Be to, į kitus fondus lėšos pervedamos neatskaičius patirtų administravimo išlaidų.

¹² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007-09-26 nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 4 straipsnio (2004 m. lapkričio 4 d. redakcija) 3 dalies, 8 straipsnio (2004 m. lapkričio 4 d. redakcija) 2 dalies, 34 straipsnio (2002 m. liepos 4 d., 2003 m. spalio 7 d. redakcijos) 3, 4 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

Kai kurių socialinio draudimo rūšių išlaidos padidėjo dėl teisės aktų pakeitimų (Vyriausybės nutarimais¹³ padidintos socialinio draudimo pensijos, įstatymu¹⁴ priimtas sprendimas mokėti didesnes motinystės (tėvystės) pašalpas nuo 2008-01-01 ir pailginti jų mokėjimo laiką). Draudimo įmokų tarifai pagal draudimo rūšis nekeisti. Valstybinio socialinio draudimo įstatyme nustatyta, kad tada, kai dėl Seimo ar Vyriausybės priimtų teisės aktų padidėja kurios nors socialinio draudimo rūšies išlaidos ar sumažėja pajamos, o socialinio draudimo įmokų tarifai šiai socialinio draudimo rūšiai nekeičiami arba keičiami nepakankamu dydžiu, skiriami asignavimai iš valstybės biudžeto¹⁵. Tačiau asignavimų iš valstybės biudžeto neskirta, netikslintas Valstybinio socialinio draudimo Fondo biudžetas.

Iš valstybės biudžeto ar kitų finansavimo šaltinių Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetui buvo kompensuota tik dalis lėšų, pervestų į pensijų kaupimo fondus (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. Mokėjimai į bendrovių valdomus pensijų kaupimo fondus 2004–2008 metais, tūkst.

Metai	Įmokos tarifas, proc.	Apskaičiuota įmokų į pensijų kaupimo fondus, tūkst. Lt	Asignavimai iš valstybės biudžeto, tūkst. Lt	Asignavimų dalis nuo apskaičiuotos pensijų įmokos sumos, proc.
2004	2,5	173 135,1	89 450,0	51,7
2005	3,5	308 382,4	149 900,0	48,6
2006	4,5	531 113,5	248 500,0	46,8
2007	5,5	851 606,7	389 150,0	45,7
2008	5,5	1064 032,3	80 000,0	7,5
2009 m. I pusmetis	3	303 494,9	427 700,0	140,9
Iš viso	x	3 231 764,9	1 384 700,0	42,8

Šaltinis – Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos

Rengiant Pensijų sistemos reformos įstatymą, buvo numatytos galimos neigiamos pasekmės: „Privalomojo kaupimo pensijų įmoka bus atimama iš valstybinio socialinio pensijų draudimo įmokos. Dėl šios priežasties susidarys Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto deficitas, kuris, pagal siūlomą įstatymą, bus finansuojamas Rezervinio (stabilizavimo) fondo ir Valstybės biudžeto lėšomis“¹⁶. Atkreiptinas dėmesys, kad 2008 m. Valstybės kontrolė atliko valstybinį auditą, kurio ataskaitoje konstatuota: „Pagal VSDF biudžeto 2009–2010 m. prognozes, lėšos, pervedamos į pensijų fondus, didės, tačiau šiuo metu nėra numatyti ilgalaikiai pensijų sistemos reformos finansavimo šaltiniai ar kitos finansavimą užtikrinančios priemonės“¹⁷.

Vadovaujantis solidarumo principu surenkamos įmokos turėtų būti naudojamos einamojo laikotarpio išmokoms mokėti. Tačiau ne visos asmenų, dalyvaujančių pensijų kaupimo fonduose,

¹³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007-12-12 nutarimas Nr. 1327 „Dėl valstybinės socialinio draudimo bazinės pensijos padidinimo bei einamųjų 2008 metų draudžiamųjų pajamų patvirtinimo“; Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 -07-16 nutarimas Nr. 703 „Dėl valstybinės socialinio draudimo bazinės pensijos padidinimo, einamųjų 2008 metų draudžiamųjų pajamų naujo dydžio ir maksimalios valstybinės socialinio draudimo neperskaičiuotos pensijos patvirtinimo“.

¹⁴ Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymas, 2000-12-21 Nr. IX-110, 18, 18-1, 18-3, 19–21 str.

¹⁵ Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas, 1991-05-21 Nr. I-1336, 20 str. 1 d.

¹⁶ Lietuvos Respublikos pensijų sistemos reformos įstatymo projekto Nr. IXP-587 2001-04-18 aiškinamasis raštas, prieiga per internetą www.lrs.lt

¹⁷ Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės 2008-07-21 valstybinio audito „Socialinio draudimo sistemos reforma“ ataskaita Nr. VA-P-10-3-14, 9, 10 psl.

surinktos įmokos naudojamos išmokoms mokėti, nes dalis įmokų pervedama į pensijų kaupimo fondus.

Priimant įstatymus, lemiančius valstybinio socialinio draudimo įmokų sumažėjimą ar išmokų padidėjimą, ir nenumatant finansavimo šaltinių, jei nepakaktų Valstybinio socialinio draudimo fondo lėšų, sudaromos prielaidos Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto nesubalansuotumui.

Į bendrą valstybinio socialinio draudimo tarifą įskaitomas sveikatos draudimo tarifas ir valstybinio pensijų socialinio draudimo įmokos dalies, pervedamos į pensijų kaupimo fondus, tarifas. Į Fondo pajamas įskaitomos ir lėšos, kurios pervedamos į kitus fondus ir kurių naudojimo nereglamentuoja valstybinį socialinį draudimą reglamentuojantys teisės aktai. Tai neatspindi realių Fondo finansinių galimybių mokėti socialinio draudimo išmokas, nes joms gali būti naudojamos ne visos surinktos įmokos.

Solidarumo principas nerealizuojamas ta apimtimi, kuria dalis lėšų pervedama į pensijų kaupimo fondus, nes pensijų socialiniu draudimu apdrausti asmenys nevienodai prisideda prie pensijų socialinio draudimo lėšų kaupimo, kad būtų galima mokėti asmenims įstatymais numatytas išmokas.

Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sandaros įstatyme numatyta, kad įsipareigojimams apdraustiesiems vykdyti, socialinio draudimo išmokų didinimui ir laikinam pajamų trūkumui dengti galima naudoti Fondo sukauptą rezervą. Jo naudojimo tvarką tvirtina Vyriausybė ar jos įgaliota institucija¹⁸. Audito metu nustatyta, kad nepatvirtinta atskira Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos Fondo atsargos rezervo naudojimo tvarka. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklėse¹⁹ numatyta Fondo atsargos rezervo naudojimo tvarka neišsami: nedetalizuota, kokio dydžio turėtų būti rezervas, kokia jo apskaita, kokiais atvejais galėtų būti naudojamas ir kt.

Pažymėtina, kad Vyriausybė pavedė Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai kartu su Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba parengti ir iki 2009 m. liepos 15 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybei pateikti Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sandaros įstatymo pakeitimo įstatymo projektą, kuriame būtų aiškiai reglamentuotos Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto rezervo sudarymo ir naudojimo galimybės²⁰. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija kartu su Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba

¹⁸ Lietuvos Respublikos Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sandaros įstatymas, 2001-10-11 Nr. IX-547, 8 str. 2, 4 d.

¹⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005-06-14 nutarimu Nr. 647 patvirtintos Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklės.

²⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009-05-27 nutarimas Nr. 510 „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto 2008 metų vykdymo ataskaitos pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui“.

parengė Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sandaros įstatymo, Valstybinio socialinio draudimo įstatymo pakeitimų, susijusių su VSDF biudžeto rezervu, įstatymų projektus, kuriuos teikė derinimui²¹ Teisingumo ir Finansų ministerijoms, tačiau iki šiol teisės aktai nepakeisti.

Atkreiptinas dėmesys, kad valstybinį socialinį draudimą reglamentuojančiuose įstatymuose nustatant naujus socialinio draudimo įmokų ar išmokų dydžius, išmokų apskaičiavimo tvarką nenumatyta, kad įstatymai įsigaliotų ne anksčiau kaip po tam tikro laiko nuo jų paskelbimo dienos.

Mokesčių administravimo įstatymo nuostata²²

Lietuvos Respublikos Seimas turi užtikrinti, kad Lietuvos Respublikos mokesčių įstatymai, nustatantys naują mokesčių, naują mokesčio tarifą, mokesčio lengvatą, sankcijas už mokesčių įstatymų pažeidimus arba iš esmės pakeičiantys apmokestinimo tam tikru mokesčiu tvarką ar apmokestinimo teisinio reglamentavimo bei taikymo principus, įsigaliotų ne anksčiau kaip po šešių mėnesių nuo jų paskelbimo dienos.

Keičiant kurį nors valstybinį socialinį draudimą reglamentuojantį teisės aktą, keičiamos ir tvarkos, taisyklės, reglamentuojančios valstybinį socialinį draudimą. Be to, reikia pasirengti keičiamų teisės aktų įgyvendinimui (įvertinti, ar tai padidins administravimo išlaidas, ar pakaks turimų žmogiškųjų išteklių, neretai reikia parengti naujas ar pritaikyti jau esamas kompiuterines programas ir pan.). Neretai teisės aktai turi būti pradėti įgyvendinti, nors tam nepasirengta: neparengti poįstatyminiai teisės aktai ir pan.

Įstatymuose, reglamentuojančiuose valstybinį socialinį draudimą, nenumatyta, kad jie įsigaliotų ne anksčiau kaip po tam tikro laiko nuo jų paskelbimo dienos, todėl kai kuriais atvejais įstatymai turi būti pradėti įgyvendinti, tam nepasirengus – tai didina klaidų tikimybę, o kai kuriais atvejais – ir administravimo sąnaudas.

Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto deficitui, auditorių nuomone, iš dalies įtakos galėjo turėti ir tai, kad Fondo lėšos buvo naudojamos ne tik prarastoms darbo pajamoms kompensuoti. Toliau ataskaitoje nagrinėjamos valstybinio socialinio draudimo išlaidos išmokoms ir kiti atvejai, kai naudojamos Fondo lėšos.

1.2. Pensijų socialinis draudimas

Valstybinio socialinio draudimo fondo pensijos ir kitos išmokos skiriamos ir mokamos vadovaujantis Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymu²³, Valstybinių socialinio draudimo senatvės pensijų išankstinio mokėjimo įstatymu²⁴, Valstybinių socialinio draudimo senatvės ir

²¹ Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2009-07-14 raštas Nr. (23.1-21) SD- 5647.

²² Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas, 2004-04-13 Nr. IX – 2112, 3 str. 3 d.

²³ Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymas, 1994-07-18 Nr. I-549.

²⁴ Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo senatvės pensijų išankstinio mokėjimo įstatymas, 2003-11-18 Nr. IX -1828.

invalidumo pensijų dalies išmokėjimo įstatymu²⁵, Valstybinių socialinio draudimo pensijų skyrimo ir mokėjimo nuostatais²⁶ ir kitais teisės aktais.

Nuo 2005 m. liepos 1 d. nustatytos šios valstybinio socialinio draudimo **pensijų rūšys**²⁷:

- senatvės;
- netekto darbingumo;
- našlių ir našlaičių.

Taip pat Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo nustatyta tvarka toliau mokamos (iki kol pasibaigs jų mokėjimo terminas arba kol vietoj jų bus paskirtos valstybinės socialinio draudimo senatvės ar netekto darbingumo pensijos) šios socialinio draudimo pensijos:

- maitintojo netekimo pensijos, paskirtos už mirusius iki 1995 m. sausio 1 d. asmenis buvusią iki 1995 m. sausio 1 d. tvarka (toliau – maitintojo netekimo pensijos);
- iš tarnauto laiko pensijos, paskirtos iki 1995 m. sausio 1 d. (toliau – iš tarnauto laiko pensijos);
- invalidumo pensijos, paskirtos iki 2005 m. liepos 1 d. (toliau – invalidumo).

Valstybinės socialinio draudimo pensijos skiriamos iki gyvos galvos arba laikotarpiui, kuriam pensijos gavėjui pagal šį įstatymą išlieka teisė gauti paskirtą pensiją²⁸.

Valstybinį socialinį draudimą reglamentuojančiuose teisės aktuose neapibrėžta pensijos sąvoka ir kriterijai, pagal kuriuos viena ar kita išmoka priskiriama pensijoms – tai sudaro prielaidas įvairias išmokas vadinti pensijomis ir mokėti jas iš pensijų socialinio draudimo lėšų.

Auditorių nuomone, valstybinio socialinio draudimo pensijomis tikslinga vadinti tokias periodines išmokas, kurios atitiktų visus šiuos kriterijus:

- išmoka skiriama asmeniui, sulaukusiam teisės aktuose numatyto senatvės pensijos amžiaus;
- išmoka asmeniui numatyta iki jo mirties;
- išmokos skyrimas (ir jos dydis) priklauso tik nuo draudėjų ir paties asmens priskaičiuotų ir mokėtų valstybinio socialinio draudimo įmokų pensijų socialiniam draudimui ir laikotarpio, už kurį tos įmokos mokėtos;
- išmoka skiriama ir mokama, kompensuojant prarastas darbo pajamas.

Pagal šiuos kriterijus pensijomis būtų laikomos tik senatvės pensijos ir įstatymų numatytais atvejais – išankstinės senatvės pensijos. Visos kitos išmokos, kurios šiuo metu įvardijamos pensijomis, galėtų būti vadinamos periodinėmis išmokomis, kompensacijomis, priedais ar pan. ir mokamos ne iš pensijų socialinio draudimo lėšų.

²⁵ Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo senatvės ir invalidumo pensijų dalies išmokėjimo įstatymas, 2007-11-06 Nr. X-1313.

²⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994-11-18 nutarimu Nr. 1156 patvirtinti Valstybinių socialinio draudimo pensijų skyrimo ir mokėjimo nuostatai.

²⁷ Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymas, 1994-07-18 Nr. I-549, 4 str.

²⁸ Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymas, 1994-07-18 Nr. I-549, 30 str. 41 str. 3 d. (2005-05-19 redakcija).

Iš Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimo²⁹

„Tai, kas Konstitucijos 52 straipsnyje *expressis verbis* įtvirtinta terminu (formuluote) „invalidumo pensija“, kurią gauti asmenys turi teisę, įstatymuose gali būti įvardijama ir kitu terminu (formuluote), jeigu tik šiuo terminu (formuluote) nėra paneigiama (iškrepiama) šios pensijos konstitucinė samprata“.

Pagal Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 54 straipsnį į asmens valstybinio socialinio pensijų draudimo stažą įskaitomi asmenų tam tikros veiklos laikotarpiai, kurie prilyginami asmens valstybinio socialinio pensijų draudimo stažui, įgytam dirbant pagal darbo sutartis, nors asmenys už minėtas veikas negavo pajamų, nuo kurių turėjo būti apskaičiuojamos valstybinio socialinio draudimo įmokos.

Pavyzdys

Asmens valstybinio socialinio pensijų draudimo stažui, įgytam iki 1995 m. sausio 1 d. dirbant pagal darbo sutartis, prilyginami šie buvę laikotarpiai³⁰:

- reabilituotų politinių kalinių ir tremtinių kalinimo ir tremties laikas; asmenų, išvežtų Antrojo pasaulinio karo metais priverstiniais darbams už buvusios SSRS ribų, darbo laikas, taip pat buvimo getuose, koncentracijos ar kitokio tipo prievartinėse stovyklose Antrojo pasaulinio karo metais laikas;
- ginkluoto pasipriešinimo (rezistencijos) dalyvių-karių savanorių faktinis laikas, išbūtas laisvės kovotojų struktūrose;
- faktinis karinės, pasienio bei vidaus reikalų tarnybos (išskyrus tarnybą naikintojų būriuose ir batalionuose), taip pat būtiniosios karinės tarnybos sovietinėje armijoje laikas (nuo 2005-01-01);
- invalidumo pensijų gavimo laikas (nuo 2005-07-01 skiriant senatvės pensijas).

Pastebėjimas

Latvijos Respublikos pensijų draudimo įstatyme nustatyta, kad apskaičiuojant pensijas išlaidos asmenims už tam tikros veiklos laikotarpius (analogiškus nurodytiems Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 54 straipsnyje) kompensuojamos iš valstybinio specialaus pensijų biudžeto.

Skiriant pensijas ir kitas išmokas yra apskaičiuojamos asmens draudžiamosios pajamos. Jas sudaro visos asmens pajamos, nuo kurių Valstybinio socialinio draudimo įstatyme nustatyta tvarka apskaičiuojamos ir privalo būti įmokėtos valstybinio socialinio draudimo įmokos, taip pat apskaičiuotos ligos, motinystės, tėvystės, motinystės (tėvystės), profesinės reabilitacijos, ligos dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų valstybinio socialinio draudimo pašalpos ir nedarbo valstybinio socialinio draudimo išmokos.

Valstybinį socialinį draudimą reglamentuojančiuose teisės aktuose neapibrėžta pensijos sąvoka ir kriterijai, pagal kuriuos viena ar kita išmoka priskiriama pensijų kategorijai – tai sudaro prielaidas pensijomis vadinti įvairias išmokas ir mokėti jas iš pensijų socialinio draudimo lėšų.

Valstybinio socialinio draudimo išmoka, taigi ir Fondo biudžeto išlaidas, didina į asmens draudžiamąsias pajamas įskaitomos pajamos, nuo kurių nebuvo mokėtos valstybinio socialinio draudimo įmokos; į asmenų darbo stažą įskaitomi laikotarpiai, už

²⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009-09-02 nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 30 straipsnio (2005 m. gegužės 19 d. redakcija), 32 str. 4 d. (2005 m. gegužės 19 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

³⁰ Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymas, 1994-07-18 Nr. I-549, 54 str.

kuriuos asmenys negavo pajamų, nuo kurių turėjo būti apskaičiuojamos valstybinio socialinio draudimo įmokos.

Pensijos skiriamos ir mokamos ir dirbantiems asmenims, nors jie neprarado darbo pajamų.

Informacija apie pensijų ir kitų išmokų, mokamų iš pensijų socialinio draudimo lėšų, skaičių ir panaudotas lėšas pateikiama 4 lentelėje.

4 lentelė. Pensijų ir išmokų, mokamų iš pensijų SD lėšų, skaičius, panaudotos lėšos 2007-2008 metais

Eil. Nr.	Pensijų ir išmokų rūšys	Pensijų ir išmokų skaičius, vnt.		Pensijų SD išlaidos, tūkst. Lt	
		2007	2008	2007	2008
1.	Senatvės pensijos (įskaitant išankstines)	599 170	602 291	4 309 538,5	5 556 789,2
2.	Netekto darbingumo (invalidumo) pensijos	213 262	217 084	1 328 393,8	1 674 495,8
3.	Našlių pensijos	214 207	223 541	225 235,9	222 906,0
4.	Našlaičių pensijos	38 363	38 986	96 462,1	135 618,0
5.	Maitintojo netekimo pensijos	11 610	9 441	50 777,1	54 199,9
6.	Ištarnauto laiko pensijos	963	841	5 597,7	6 133,0
7.	Kompensacijos už ypatingas darbo sąlygas	9 098	8 999	44 297,3	55 649,8
8.	Laidojimo pašalpos	42 836	43 027	42 849,2	53 457,3
	Iš viso	1 129 509	1 144 210	6 103 151,6	7 759 249,0
9.	Nepriemokos 1995-2002 m. dirbusiems pensininkams	x	x	x	220 518,3
					7 979 767,3

2008 metais išlaidos pensijoms didėjo, nes buvo padidintas valstybinės socialinio draudimo bazinės pensijos dydis ir einamųjų metų draudžiamųjų pajamų dydis³¹. Pensijos skiriamos ir mokamos ir dirbantiems asmenims, t. y. ir tiems, kurie neprarado darbo pajamų. 2008 metais iš pensijų socialinio draudimo fondo apskaičiuota 220 518,3 tūkst. Lt nepriemokų 1995–2002 m. dirbusiems pensininkams.

1.2.1. Senatvės pensijos

Senatvės pensija skiriama, kai:

- asmuo yra nuolatinis Lietuvos Respublikos gyventojas. Lietuvos Respublikos piliečiai, nuolat gyvenantys užsienyje, turi teisę gauti senatvės pensiją Lietuvoje, kai tai nustatyta tarptautinėse sutartyse arba Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka. Užsienyje gyvenantys kitų valstybių ir asmenys be pilietybės, kurie yra įgiję socialinio pensijų draudimo stažo Lietuvoje, turi teisę gauti senatvės pensiją Lietuvoje, jei tai nustatyta Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse;

- asmeniui sukanka įstatymo nustatytas senatvės pensijos amžius – vyrams 62 metai ir 6 mėnesiai, moterims – 60 metų;

³¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007-12-12 nutarimas Nr. 1327 „Dėl valstybinės socialinio draudimo bazinės pensijos padidinimo bei einamųjų 2008 metų draudžiamųjų pajamų patvirtinimo“; Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008-07-16 nutarimas Nr. 703 „Dėl valstybinės socialinio draudimo bazinės pensijos padidinimo, einamųjų 2008 metų draudžiamųjų pajamų naujo dydžio ir maksimalios valstybinės socialinio draudimo neperskaičiuotos pensijos patvirtinimo“.

- asmuo turi minimalų 15 metų socialinio pensijų draudimo stažą.

Senatvės pensiją sudaro pagrindinė ir papildoma dalys ir priedas už stažo metus.

Valstybinės socialinio draudimo senatvės pensijos sudėtinės dalys

Valstybinės socialinio draudimo senatvės pensijos pagrindinę dalį sudaro:

- Jeigu asmuo turi būtinaį stažą – 110 proc. valstybinės socialinio draudimo bazinės pensijos;
- Jei asmuo turi minimalų stažą – 110 proc. valstybinės socialinio draudimo bazinės pensijos dauginama iš asmens turimo stažo ir dalijama iš būtinojo stažo.

Papildoma senatvės pensijos dalis apskaičiuojama pagal nustatytą formulę. Papildomos pensijos dalies dydį įtakoja ne tik asmens stažas ir draudžiamosios pajamos, bet ir į formulę įvestas konkretus dydis 0,005 bei Vyriausybės patvirtintos einamųjų metų draudžiamosios pajamos.

Priedas už stažo metus skiriamas asmenims, įgijusiems didesnę nei 30 metų socialinio pensijų draudimo stažą. Priedas apskaičiuojamas dauginant 3 procentus socialinės draudimo bazinės pensijos iš kiekvienų iki išėjimo į pensiją įgytų pilnų socialinio pensijų draudimo stažo metų, viršijančių 30 metų, skaičiaus.

Pastaba. Priedas už stažo metus neskiriamas už įskaitytus į asmens stažą invalidumo ir (ar) netekto darbingumo pensijos gavimo laikotarpius.

Pagrindinė senatvės pensijos dalis priklauso nuo Vyriausybės patvirtinto bazinės pensijos dydžio ir asmens turimo stažo senatvės pensijai gauti. Nenumatyti kriterijai ar metodika, kaip nustatomas bazinės pensijos dydis, kurį tvirtina Vyriausybė.

Pastebėjimas

Vyriausybės patvirtintas bazinės pensijos dydis naudojamas apskaičiuojant išmokas ne tik iš valstybinio socialinio draudimo biudžeto, bet ir apskaičiuojant kai kurias išmokas, mokamas iš valstybės biudžeto.

Senatvės pensijos dydis asmenims, mokėjusiems skirtingo dydžio įmokas, mažai skiriasi, nes senatvės pensijos pagrindinė dalis yra vienoda visiems 30 ir daugiau metų darbo stažą turintiems asmenims. Teisės aktuose taip pat nustatyti pensijų minimalūs ir maksimalūs dydžiai.

Pavyzdys

Pensijos dydis asmenims, turintiems 30 m. darbo stažą, tačiau mokėjusiems skirtingo dydžio valstybinio socialinio draudimo įmokas:

Asmuo	Atlyginimas	Sumokėtos įmokos	Pagrindinė pensijos dalis	Papildoma pensijos dalis	Pensija iš viso
A	800 Lt (MMA)	75 744 Lt	396 Lt	104,25 Lt	500,25 Lt
B	1600 Lt (2 MMA)	151 488 Lt	396 Lt	208,49 Lt	604,49 Lt
C	2400 Lt (3 MMA)	227 232 Lt	396 Lt	312,73 Lt	708,73 Lt

Iš pateikto pavyzdžio matyti, kad:

- asmuo B sumokėjo dvigubai daugiau įmokų, tačiau jo pensija tik 20,8 proc. didesnė negu asmens A;
- asmuo C sumokėjo trigubai daugiau įmokų, bet jo pensija tik 41,7 proc. didesnė negu asmens A.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra pasisakęs, kad socialinio draudimo įmokų dydžiai yra pagrindas diferencijuoti senatvės pensijų dydžius.

Iš Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimo³²

„Lėšų, reikalingų senatvės pensijai mokėti, surinkimas ir šių pensijų skyrimas paprastai yra grindžiamas socialiniu draudimu. Socialinio draudimo įmokų mokėjimas suponuoja asmens teisę gauti atitinkamo dydžio senatvės pensiją, **šis dydis negali nepriklausyti nuo sumokėtų socialinio draudimo įmokų.** Tuo atveju, kai lėšų, reikalingų senatvės pensijoms mokėti, surinkimas ir pačių pensijų mokėjimas yra grindžiamas socialiniu draudimu (socialinio draudimo įmokomis), žmogus pats tam tikru mastu dalyvauja sudarant materialines šių pensijų mokėjimo prielaidas. Įstatymu nustatant senatvės pensijų dydžius atsižvelgtina į tai, kokio dydžio įmokos buvo mokamos sudarant materialines šių pensijų mokėjimo prielaidas. **Solidarumo principo negalima aiškinti kaip įtvirtinančio įstatymų leidėjo diskreciją reguliuoti senatvės pensijų skyrimą ir mokėjimą taip, kad senatvės pensijų dydžiai, kai senatvės pensijų sistema grindžiama socialiniu draudimu, nepriklausytų arba tik menkai priklausytų nuo to, kokio dydžio įmokos buvo mokamos sudarant materialines šių pensijų mokėjimo prielaidas. Socialinio draudimo įmokų dydžiai yra pagrindas diferencijuoti senatvės pensijų dydžius.**“

Senatvės pensijos dydis, auditorių nuomone, turėtų priklausyti nuo priskaičiuotų ir mokėtų socialinio draudimo įmokų pensijų socialiniam draudimui dydžio ir laikotarpio, už kurį buvo mokėtos valstybinio socialinio draudimo įmokos. Tai skatintų visuomenės narius pasitikėti valstybinio socialinio draudimo sistema, legaliai dirbti ir mokėti įmokas pensijų socialiniam draudimui. Taip pat turėtų būti numatytas ir indeksavimo koeficientas, kuriuo būtų koreguojamas pensijos dydis, atsižvelgiant į prekių ir paslaugų kainų pokyčius, infliaciją ir kitus rodiklius.

Išankstinė senatvės pensija apskaičiuojama taip pat, kaip ir senatvės pensija, tik ji mažinama po 0,4 proc. už kiekvieną mėnesį, likusį iki senatvės pensijos amžiaus. Sumažinta pensija bus mokama ir asmeniui sulaukus pensinio amžiaus. Viena iš sąlygų, kad būtų paskirta išankstinė senatvės pensija – asmuo per paskutinius 12 mėnesių iki kreipimosi dėl išankstinės senatvės pensijos turi būti registruotas bedarbiu Lietuvos darbo biržos teritorinėje darbo biržoje³³. Taigi, asmuo, norintis gauti išankstinę senatvės pensiją, metus laiko turi registruotis darbo biržoje net tais atvejais, kai jis dėl įvairių priežasčių nenori ar negali dirbti. Registruojant ir aptarnaujant asmenis darbo biržoje, patiriamos papildomos išlaidos: kai kuriais atvejais asmenims mokamos nedarbo draudimo išmokos, skiriamos lėšos jų perkvalifikavimui ir pan. Auditorių nuomone, registravimasis darbo biržoje neturi būti privalomas, asmeniui pageidaujant gauti išankstinę senatvės pensiją.

2008 metais senatvės pensijų skaičius sudarė 52,6 proc. visų mokamų pensijų ir išmokų, o senatvės pensijų išlaidos – 69,6 proc. pensijų socialinio draudimo išlaidų. 2008 metais senatvės pensijų skaičius, lyginant su 2007 metais, padidėjo 0,5 proc., o išlaidos šioms pensijoms – 28,9 proc. (žr. 4 lentelę 17 psl.).

Vadovaujantis dabartine senatvės pensijų apskaičiavimo tvarka apskaičiuotos pensijos dydis tik maža dalimi priklauso nuo sumokėtų valstybinio socialinio draudimo įmokų.

³² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002-11-25 nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos įstatymo 69 straipsnio 2 dalies, Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 4 straipsnio (2000 m. kovo 16 d. redakcija) 1 dalies 9 punkto ir Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 2 straipsnio (1999 m. gruodžio 16 d. redakcija) 1 dalies 5 punkto bei 23 straipsnio (1994 m. gruodžio 21 d., 2000 m. gruodžio 21 d., 2001 m. gegužės 8 d. redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

³³ Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo senatvės pensijų išankstinio mokėjimo įstatymas, 2003-11-18 Nr. IX-1828, 3 str. 1 d. 3 p.

Jei asmuo, norintis gauti išankstinę senatvės pensiją, atitinka kitas įstatyme numatytas sąlygas (dėl amžiaus, stažo ir kt.), sąlyga 12 mėnesių registruotis darbo biržoje yra perteklinė. Dėl šios sąlygos tenkinimo patiriama papildomų išlaidų, kurios panaudojamos nerezultatyviai, jei asmuo dėl įvairių priežasčių neįsidarbina.

1.2.2. Netekto darbingumo pensijos

Netekto darbingumo nustatymo modelis įtvirtintas nuo 2005 m. liepos 1 d. (vietoj invalidumo nustatymo modelio). Teisę gauti valstybinio socialinio draudimo netekto darbingumo pensiją turi asmuo, jeigu jis yra pripažintas nedarbingu arba iš dalies darbingu ir jeigu asmuo turi nustatytą valstybinio socialinio pensijų draudimo stažą.

Netekto darbingumo pensijos mokėjimo terminai numatyti apraše³⁴, tačiau nenustatyti Valstybinio socialinio draudimo įstatyme.

Iš Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimo³⁵

„Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 30 straipsnis (2005 m. gegužės 19 d. redakcija; Žin., 2005, Nr. 71-2555) ta apimtimi, kuria nenustatyti netekto darbingumo pensijos mokėjimo terminai, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 52 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui.“

Netekto darbingumo pensiją sudaro pagrindinė ir papildoma dalys ir priedas už stažo metus. Pensijos pagrindinės dalies dydis priklauso nuo netekto darbingumo lygio. Šiuo metu visiškai nedarbingiems asmenims (netekusiems 75–100 proc. darbingumo) skiriamas didesnis bazinės pensijos dydis negu apdraustiesiems senatvės pensijai. Papildoma netekto darbingumo pensijos dalis ir priedas už stažo metus apskaičiuojami taip, kaip ir apskaičiuojant valstybinę socialinio draudimo senatvės pensiją. Laikas, per kurį asmeniui buvo mokamos netekto darbingumo (iki 2005-07-01 – invalidumo) pensijos, prilyginamas socialinio pensijų draudimo stažui, įgytam dirbant pagal darbo sutartį, skiriant senatvės pensiją. Jeigu asmuo dėl netekto darbingumo neįgijo stažo valstybinei socialinio draudimo pensijai gauti, auditorių nuomone, pensija ar socialinė parama turėtų būti užtikrinama kitais teisės aktais ir mokama iš valstybės biudžeto.

Netekto darbingumo pensijos yra skiriamos ir tiems asmenims, kurie neprarado darbo pajamų.

Iš Valstybinio socialinio draudimo fondo tarybos posėdžio protokolo³⁶

„Darbdaviai dažnai susiduria su situacija, kai asmuo, kuriam nustatytas tam tikras netekto darbingumo lygis, toliau dirba tuo pačiu darbo krūviu ir intensyvumu, tuo būdu gaudamas papildomas pajamas iš Valstybinio socialinio draudimo fondo. Tokiu atveju, nors faktinis asmens darbingumas nėra sumažėjęs, jam yra mokama netekto darbingumo pensija.“

³⁴ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2005-03-21 įsakymu Nr. A1-78/V479 patvirtintas Darbingumo lygio nustatymo tvarkos aprašas, 31 p.

³⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2009-09-02 nutarimas „Dėl Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 30 straipsnio (2005 m. gegužės 19 d. redakcija), 32 str. 4 d. (2005 m. gegužės 19 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

³⁶ Valstybinio socialinio draudimo fondo tarybos posėdžio protokolas, 2009-04-15 Nr. 4 DO-4-4, 6 p.

Auditorių nuomone, valstybinio socialinio draudimo išmokomis visais atvejais turi būti kompensuojamos (visos ar iš dalies) dėl draudiminio įvykio prarastos darbo pajamos. Tokiu atveju netekto darbingumo išmokos dydis turėtų priklausyti nuo apdraustojo draudžiamųjų pajamų pokyčio dėl netekto darbingumo, laikotarpio, už kurį buvo priskaičiuotos ir mokėtos valstybinio socialinio draudimo įmokos ir netekto darbingumo lygio.

Iš Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimo³⁷

„Pagal Konstituciją įstatymų leidėjas turi teisę nustatyti invalidumo pensinio aprūpinimo sistemą pertvarkyti, pakeisdamas pensinio aprūpinimo pagrindus, asmenis, kuriems skiriama ir mokama pensija, pensijos skyrimo ir mokėjimo sąlygas, jeigu laikomasi Konstitucijos 52 straipsnio kylančių reikalavimų, konstitucinio teisinės valstybės principo (*inter alia* konstitucinių teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo ir teisinio saugumo principų)“.

Netekto darbingumo pensijų skaičius ir išlaidos šioms pensijoms kasmet didėjo. Auditorių nuomone, tai gali lemti blogėjanti gyventojų sveikatos būklė, galimi piktnaudžiavimo atvejai ir kt. Darbingumo lygis nustatomas dėl ligos arba sveikatos būklės, nelaimingų atsitikimų (suluošinimų) darbe, profesinės ligos. Asmenys dėl šių priežasčių gali būti pripažįstami nedarbingi arba iš dalies darbingi. Darbingumo lygis nustatomas terminuotai ar neterminuotai.

Iš Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimo³⁸

„Nėra nustatytų jokių kriterijų, kuriais NDNT turėtų vadovautis pirminio patikrinimo metu priimdama sprendimą dėl darbingumo lygio termino nustatymo neterminuotai ar terminuotai; taip pat nėra kriterijų, kurie apibrėžtų, kada terminuotai nustatomas darbingumo lygis gali būti nustatomas 6 mėnesiams, kada vieniems ar dvejiems metams; nėra atskirai reglamentuojama, kaip tęsiamas (pakartotinai nustatomas) nustatytas darbingumo lygio terminas asmenims, kuriems dar iki 18 metų amžiaus buvo nustatyta invalidumo priežastis „nuo vaikystės“.“

Asmens darbingumo lygį nustato Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Valstybinio socialinio draudimo fondo administravimo įstaigų darbuotojai nedalyvauja nustatant asmens darbingumo lygį. Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba asmens darbingumo lygį nustato iš pateiktų dokumentų (asmuo, kurio darbingumo lygis nustatomas, kviečiamas dalyvauti tik tais atvejais, kai skundžiamas jau priimtas NDNT sprendimas dėl darbingumo lygio nustatymo). Jei abejojama dėl asmeniui nustatyto darbingumo lygio teisingumo ir/ar pagrįstumo, Fondo administravimo įstaigų darbuotojai NDNT priimtą sprendimą gali ginčyti ne vėliau kaip per 30 kalendorinių dienų nuo NDNT sprendimo gavimo datos. Tokiu būdu vėliau negu po 30 dienų paaiškėjus faktams, kad netekto darbingumo (invalidumo) lygis nustatytas klaidingai, Fondo administravimo įstaigų darbuotojai negali pradėti tyrimo dėl galimos neteisėtos veiklos.

³⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009-09-02 nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 30 straipsnio (2005 m. gegužės 19 d. redakcija), 32 str. 4 d. (2005 m. gegužės 19 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

³⁸ Ten pat.

Iš Valstybinio socialinio draudimo fondo tarybos posėdžio protokolo³⁹

„Dabartinė teismų praktika rodo, kad asmenims, kurie buvo pripažinti kaltais dėl dokumentų klastojimo, skiriant netekto darbingumo (invalidumo) pensiją, yra skiriamos iki 1000 Lt baudos, neįpareigojant jų atlyginti žalos Valstybinio socialinio draudimo fondui, kas sudaro sąlygas tolimesniam jų piktnaudžiavimui, bandant neteisėtai gauti netekto darbingumo (invalidumo) pensijas.“

Pastebėjimas

Kai kuriose valstybėse (pvz.: Lenkijoje, Olandijoje) asmens darbingumo lygį nustato socialinio draudimo lėšas administruojančios institucijos struktūrinis padalinys.

2008 metais netekto darbingumo (invalidumo) pensijų skaičius sudarė 19,0 proc. visų mokamų pensijų ir išmokų skaičiaus, o šių pensijų išlaidos – 21,0 proc. pensijų socialinio draudimo išlaidų. 2008 metais netekto darbingumo pensijų skaičius, lyginant su 2007 metais, padidėjo 1,8 proc., išlaidos šioms pensijoms – 26,1 proc. (žr. 4 lentelę 17 psl.).

Valstybinio socialinio draudimo išmokas didina tai, kad netekto darbingumo pensijos gavimo laikas prilyginamas socialinio pensijų draudimo stažui, įgytam dirbant pagal darbo sutartį, nors asmuo neturėjo darbo santykių ir/ar nemokėjo valstybinio socialinio draudimo įmokų.

Asmens darbingumo lygio nustatymo tvarka ir kontrolės priemonės nesudaro pakankamų prielaidų išvengti piktnaudžiavimų dėl asmens darbingumo lygio nustatymo.

1.2.3. Našlių ir našlaičių (maitintojo netekimo) pensijos

Našlei arba našliui pensija skiriama valstybinės socialinio draudimo našlių pensijos bazinio dydžio, kurį tvirtina Vyriausybė Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos teikimu, šis dydis negali būti mažesnis už 70 litų. Našlių pensijos dydis nėra tiesiogiai susietas su prarastų darbo pajamų dydžiu. Našlių pensija mokama kartu su pačios našlės ar našlio senatvės ar netekto darbingumo pensija arba kartu su invalidumo pensija. Visi apdraustieji pensijų socialiniu draudimu moka šios draudimo rūšies įmokas pagal nustatytą tarifą, tačiau našlių pensiją gali gauti ne visi našliai, o tik tie, kurie yra sukakę senatvės pensijos amžių arba pripažinti nedarbingais ar iš dalies darbingais. Išmokos skyrimo susiejimas su papildomomis sąlygomis – vienas iš socialinės paramos požymių⁴⁰. Auditorių nuomone, socialinės paramos požymių turinčios išmokos neturėtų būti mokamos iš Valstybinio socialinio draudimo fondo lėšų. Jei asmeniui reikalinga socialinė parama, ji turėtų būti užtikrinama kitais teisės aktais ir mokama iš valstybės biudžeto lėšų.

2008 metais našlių pensijų skaičius sudarė 19,5 proc. visų mokamų pensijų ir išmokų skaičiaus, o šių pensijų išlaidos – 2,8 proc. pensijų socialinio draudimo išlaidų. 2008 metais našlių

³⁹ Valstybinio socialinio draudimo fondo tarybos posėdžio protokolas, 2009-04-15 Nr. 4 DO-4-4, 6 p.

⁴⁰ Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturinčioms šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims įstatymo (2003-07-01 Nr. IX-1675) 5 str. 3 p. numatyta, kad asmuo turi teisę į piniginę socialinę paramą tuo atveju, jei, be kitų reikalavimų, atitinka bent vieną iš šio įstatymo 7 str. numatytų sąlygų.

pensijų skaičius, lyginant su 2007 metais, padidėjo 4,4 proc., išlaidos šioms pensijoms sumažėjo 1,0 proc. (žr. 3 lentelę 17 psl.). Šios pensijos skiriamos nuo 1995 m. sausio 1 d.

Našlaičio pensijos mokamos nuo 1995 m. sausio 1 d. Iki šio laikotarpio buvo mokamos maitintojo netekimo pensijos asmenims, kuriems jos paskirtos už mirusius iki 1995 m. sausio 1 d. Šių pensijų skaičius kasmet mažėja – jos bus mokamos iki pasibaigs jų mokėjimo terminas arba vietoj jų bus paskirtos valstybinės socialinio draudimo senatvės ar netekto darbingumo pensijos. Našlaičio pensijos dydis priklauso nuo mirusiam asmeniui galėjusios priklausyti valstybinės socialinio draudimo senatvės pensijos, netekto darbingumo (iki 2005 m. liepos 1 d. – invalidumo) pensijos dydžio ir likusių našlaičiais vaikų skaičiaus. Našlaičiams, netekusiems abiejų tėvų, našlaičių pensijos skiriamos už kiekvieną iš mirusių tėvų.

2008 metais maitintojo netekimo pensijų skaičius sudarė 0,8 proc. visų mokamų pensijų ir išmokų skaičiaus, o šių pensijų išlaidos – 0,7 proc. pensijų socialinio draudimo išlaidų. 2008 metais šių pensijų skaičius, lyginant su 2007 metais, sumažėjo 18,7 proc., išlaidos šioms pensijoms padidėjo 6,7 proc. 2008 metais našlaičių pensijų skaičius sudarė 3,4 proc. visų mokamų pensijų ir išmokų, o šių pensijų išlaidos – 1,7 proc. pensijų socialinio draudimo išlaidų. 2008 metais našlaičių pensijų skaičius, lyginant su 2007 metais, padidėjo 1,6 proc., išlaidos šioms pensijoms – 40,6 proc. (žr. 4 lentelę 17 psl.).

Našlių pensija skiriama ir mokama tik tiems našliams, kurie yra sukakę senatvės pensijos amžių arba pripažinti nedarbingais ar iš dalies darbingais. Išmokos skyrimo susiejimas su papildomomis sąlygomis – vienas iš socialinės paramos požymių.

1.2.4. Ištarnauto laiko pensijos, kompensacijos už ypatingas darbo sąlygas, laidojimo pašalpos

Ištarnauto laiko pensijos bus mokamos asmenims, kuriems jos paskirtos iki 1995 m. sausio 1 d. (vėlesniuose įstatymuose skirti tokių pensijų nenumatyta). Asmenims, kuriems buvo paskirta ištarnauto laiko pensija, įgijus teisę gauti senatvės arba netekto darbingumo (iki 2005 m. liepos 1 d. – invalidumo) pensijas, pagal jų pasirinkimą mokama viena iš šių pensijų. Jeigu ištarnauto laiko pensijų gavėjai turi teisę gauti našlių ar našlaičių pensiją, ji mokama kartu su ištarnauto laiko pensija. 2008 metais ištarnauto laiko pensijų skaičius sudarė 0,1 proc. visų mokamų pensijų ir išmokų skaičiaus, o šių pensijų išlaidos – 0,1 proc. pensijų socialinio draudimo išlaidų. 2008 metais išlaidos šioms pensijoms padidėjo 9,6 proc., lyginant su 2007 metais (žr. 4 lentelę 17 psl.).

Kompensacijos už ypatingas darbo sąlygas mokamos asmenims, kuriems iki 1995 m. sausio 1 d. nebuvo paskirta valstybinė socialinio draudimo senatvės ar ištarnauto laiko pensija, Lietuvos Respublikos ar personalinė pensija arba po 1995 m. sausio 1 d. – kitų teisės aktų nustatyta

nuolatinė kompensacinė išmoka už ypatingas darbo sąlygas ir kurie dirbo Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 67 straipsnyje nustatytais sąlygomis. Mėnesio kompensacijos už ypatingas darbo sąlygas dydis sudaro 150 procentų valstybinės socialinio draudimo bazinės pensijos. Kai kuriems asmenims kompensacija gali būti mokama jų pasirinkto dydžio, tačiau ne mažiau kaip 50 proc. ir ne daugiau kaip 150 proc. valstybinės socialinio draudimo bazinės pensijos dydžio per mėnesį. 2008 metais kompensacijų už ypatingas darbo sąlygas skaičius sudarė 0,8 proc. visų mokamų pensijų ir išmokų skaičiaus, o šių išmokų išlaidos – 0,7 proc. pensijų socialinio draudimo išlaidų. 2008 metais šių išmokų skaičius, lyginant su 2007 metais, sumažėjo 1,1 proc., išlaidos šioms išmokoms padidėjo 25,6 proc. (žr. 4 lentelę 17 psl.).

Laidojimo pašalpa mokama mirus asmeniui, kuris gavo pensiją ar bet kurią išmoką iš pensijų socialinio draudimo lėšų. Ji mokama paskirtos pensijos ar išmokos dydžio už mirties mėnesį, jeigu ji nebuvo išmokėta, ir dar už du mėnesius. Jei asmuo gavo keletą išmokų iš pensijų socialinio draudimo lėšų, laidojimo pašalpa ta pačia tvarka mokama už kiekvieną mirusiojo gautą išmoką. Laidojimo pašalpos išmokamos jį laidojusiems asmenims. 2008 metais laidojimo pašalpų skaičius sudarė 3,8 proc. visų mokamų pensijų ir išmokų skaičiaus, o šių išmokų išlaidos – 0,7 proc. pensijų socialinio draudimo išlaidų. 2008 metais šių išmokų skaičius, lyginant su 2007 metais, padidėjo 0,4 proc., išlaidos šioms išmokoms – 24,8 proc. (žr. 4 lentelę 17 psl.).

Be to, mirties atveju yra skiriama ir mokama 8 minimalių gyvenimo lygių dydžio laidojimo pašalpa iš valstybės lėšų⁴¹. Auditorių nuomone, laidojimo pašalpos neturėtų būti mokamos iš valstybinio socialinio draudimo fondo lėšų, nes laidojimo pašalpa nėra kompensuojamos prarastos darbo pajamos, o dėl asmens mirties (tarp jų ir dėl pensijų socialinio draudimo išmokų gavėjo mirties) yra skiriama parama iš valstybės lėšų.

Ištarnauto laiko pensijos ir kompensacijos už ypatingas darbo sąlygas mokamos iš valstybinio socialinio draudimo lėšų, nors šiomis išmokomis siekiama ne kompensuoti prarastas darbo pajamas, o atlyginti asmenims už tam tikros veiklos stažą ar už darbą tam tikromis sąlygomis.

Laidojimo pašalpos skyrimas ir mokėjimas iš valstybinio socialinio draudimo lėšų netikslingas, nes laidojimo pašalpa nėra kompensuojamos prarastos darbo pajamos; laidojimo pašalpa, kaip parama asmeniui mirus, yra užtikrinama kitu įstatymu ir mokama iš valstybės biudžeto lėšų.

Pažymėtina, kad nuo 2009 m. buvo numatyta keisti valstybinių socialinio draudimo pensijų apskaičiavimo tvarką (nauja tvarka atidėta iki 2010 m. sausio 1 d.). Tvarkoje numatyta asmens

⁴¹ Lietuvos Respublikos įstatymas dėl paramos mirties atveju, 1993-12-23 Nr. I-348, 2 str.

draudžiamąsias pajamas skaičiuoti iš laikotarpio nuo 1994 m. sausio 1 d. Auditorių nuomone, numatyta nauja tvarka padėtų:

- sutaupyti administravimo išlaidų, kurių patiriama papildomai renkant informaciją iš archyvų apie asmens pajamas iki 1994-01-01;
- apskaičiuojant pensijas sumažėtų klaidų tikimybė, nes informacija, reikalinga pensijoms apskaičiuoti, jau sukaupta Fondo valdybos duomenų bazėje.

1.3. Ligos ir motinystės socialinis draudimas

Ligos ir motinystės socialinis draudimas įstatymų nustatytais atvejais kompensuoja šios rūšies draudimu apdraustiems asmenims dėl jų pačių arba šeimos narių ligos ir dėl motinystės, tėvystės, motinystės (tėvystės) **dalį prarastų** ar dėl dalyvavimo profesinės reabilitacijos programoje **negautų darbo pajamų**. Pagal šį įstatymą skiriamos ir mokamos:

- ligos,
- motinystės,
- tėvystės,
- motinystės (tėvystės) pašalpos,
- profesinės reabilitacijos.

Pastebėjimas

Lietuvių kalbos žodyne pateikiamos tokios žodžio „pašalpa“ reikšmės⁴²: 1) materialinė parama (pinigais, maistu ar pan.); 2) pagelbėjimas, padėjimas, prisidėjimas. Apdraustaisiais laikomi asmenys, už kuriuos buvo mokamos įstatymais nustatytos socialinio draudimo įmokos, todėl lėšos, skiriamos atsitikus draudimui įvykiui, auditorių nuomone, neturėtų būti laikomos parama – tai yra teisėtai gauta, pelnyta išmoka.

Auditorių nuomone, organizuojant valstybinį socialinį draudimą, būtų tikslinga žodį „pašalpa“ keisti žodžiu „išmoka“ ar pan.

1.3.1. Ligos ir profesinės reabilitacijos pašalpos

Ligos pašalpa skiriama, jeigu teisė ją gauti atsirado darbo laikotarpiu, įskaitant bandomąjį laikotarpį, ir atleidimo iš darbo dieną⁴³. Profesinės reabilitacijos pašalpos skiriamos ir mokamos turintiems teisę jas gauti apdraustiesiems asmenims, kuriems NDNT nustatė profesinės reabilitacijos paslaugų poreikį, jeigu šie asmenys dalyvauja profesinės reabilitacijos programoje.

Ligos ir profesinės reabilitacijos pašalpų dydžiai priklauso tik nuo apdraustojo asmens draudžiamųjų pajamų, turėtų užpraėjusį ketvirtį, buvusį prieš laikinojo nedarbingumo nustatymo ar profesinės reabilitacijos programos pradžios mėnesį. Ligos pašalpos dydžiui neturi įtakos, koks yra

⁴² Prieiga per internetą <http://www.lkz.lt/startas.htm> [žiūrėta 2009-08-27].

⁴³ Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymas, 2000-12-21 Nr. IX-110, 8 str. 4 d.

bendras apdraustojų stažas. Be to, daugumos valstybinio socialinio draudimo išmokų dydžiai ribojami, nes teisės aktuose nustatytas išmokos minimalus ir maksimalus dydis.

Pavyzdys

Rodikliai	Asmenys			
	A	B	C	D
Asmens stažas, metais	40	0,5	0,5	0,5
Darbo krūvis etatais	1	1	0,5	1
Mėnesinis atlyginimas per paskutinius 12 mėn., Lt	800	800	400	3000
Kompensuojamasis uždarbis, Lt	39,34	39,34	19,67	147,54
Apskaičiuota pagal kompensuojamąjį uždarbį 1 dienos ligos pašalpa*, Lt	15,74	15,74	7,84	59,02
Išmokėta 1 dienos ligos pašalpa*, Lt	17,63	17,63	17,63	59,02
Kompensuota kompensuojamojo uždarbio dalis, proc.	44,8	44,8	89,6	40,0

*laikinojo nedarbingumo 3–7 dienomis

Teisės aktuose numatyta, kad ligos pašalpa nuo trečiosios iki septintosios (įskaitytinai) laikinojo nedarbingumo dienos mokama 40 procentų pašalpos gavėjo kompensuojamojo uždarbio dydžio, tačiau dėl numatyto minimalaus išmokos dydžio kai kuriems asmenims gali būti kompensuojama didesnė dalis kompensuojamojo uždarbio. Nustatytas minimalus išmokų dydis užtikrina asmeniui tam tikro dydžio išmoką, nepriklausomai nuo mokėtų įmokų dydžio. Užtikrinti asmeniui *tam tikro dydžio* pajamas – socialinės paramos požymis⁴⁴.

Auditorių nuomone, vienas ligos ir profesinės reabilitacijos pašalpų dydžius lemiančių veiksnių galėtų būti ir bendras laikotarpis, už kurį buvo mokamos valstybinio socialinio draudimo įmokos – už ilgesnį dalyvavimą valstybinio socialinio draudimo sistemoje asmeniui mokama didesnė išmoka būtų kaip tam tikra kompensacija, nes tikėtina, kad asmuo per ilgesnį laiką įmokėjo daugiau įmokų.

Pavyzdys

Galimas ligos pašalpos skaičiavimo modelis, atsižvelgiant į stažą:

- Nustatyta tvarka apskaičiuojama ligos pašalpa ir laikoma, kad ji lygi 1;
- Jei asmuo turi 10 metų stažą, apskaičiuota ligos pašalpa dauginama iš 1,1; jei 15 metų – iš 1,15; jei 20 metų – iš 1,2; ir t. t.

1.3.2. Motinystės, tėvystės ir motinystės (tėvystės) pašalpos

Motinystės, tėvystės ir motinystės (tėvystės) pašalpos skiriamos turintiems teisę jas gauti apdraustiesiems asmenims šiais atvejais⁴⁵:

- motinystės – moterims nėštumo ir gimdymo atostogų metu;
- tėvystės – apdraustajam asmeniui tėvystės atostogų metu, kol vaikui sueis vienas mėnuo;
- motinystės (tėvystės) – apdraustajam asmeniui vaiko priežiūros atostogų metu, kol vaikui sueis dveji metai.

Jei gimė daugiau negu vienas vaikas, motinystės pašalpa nėštumo ir gimdymo laikotarpiu didinama atsižvelgiant į vienu metu gimusių vaikų skaičių (gimus dvynukams – 2 kartus, gimus

⁴⁴ Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims įstatymo (2003-07-01 Nr. IX-1675) 5 str. 2 p. numatyta, kad asmuo turi teisę į socialinę pašalpą, jei jo pajamos yra mažesnės už valstybės remiamas pajamas, 8 str. numatyta, kad socialinės pašalpos dydis siejamas su valstybės remiamų pajamų dydžiu.

⁴⁵ Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymas, 2000-12-21 Nr. IX-110, 5 str. 3 d.

trynukams – 3 kartus ir t. t.)⁴⁶. Jei apdraustasis, gaunantis motinystės (tėvystės) pašalpą, igyja teisę gauti motinystės arba motinystės (tėvystės) pašalpą dėl kito vaiko gimimo, jam mokamos abi šios pašalpos⁴⁷.

Pavyzdys

Apdraustajai N vaiko priežiūros atostogų laikotarpiu paskirta mėnesinė 4 687 Lt dydžio motinystės (tėvystės) pašalpa. Būnant minėtose vaiko priežiūros atostogose, N paskiriama motinystės pašalpa nėštumo ir gimdymo atostogų laikotarpiu, nes ji laukiasi antro vaiko. Atsižvelgiant į moters turėtas draudžiamąsias pajamas (14 062,98 Lt, kurias sudarė motinystės (tėvystės) pašalpa iš socialinio draudimo lėšų), apskaičiuota 19 279,97 Lt motinystės pašalpa. Antrojo vaiko priežiūros atostogų metu pagal N turėtas draudžiamąsias pajamas (60 107,72 Lt, kurias sudarė motinystės (tėvystės) pašalpa (už vyresnįjį vaiką) ir motinystės pašalpa (dėl jaunesniojo vaiko gimimo) iš socialinio draudimo lėšų) N kas mėnesį bus mokama 6 782,17 Lt iki tol, kol vaikui sukaks vieneri metai; 5 764,85 Lt – iki tol, kol vaikui sueis dveji metai. Už visą jaunesniojo vaiko priežiūros atostogų laikotarpį apdraustajai N bus išmokėta daugiau kaip 100 tūkst. Lt (priskaičiuota suma daugiau kaip 136 tūkst. Lt).

Šaltinis – Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos

Siekiant kompensuoti dalį prarastų darbo pajamų visais atvejais iš ligos ir motinystės socialinio draudimo lėšų tuo pačiu laikotarpiu turėtų būti skiriama ir mokama tik viena motinystės ar motinystės (tėvystės) pašalpa (t.y. pašalpa neturėtų būti didinama dėl kelių gimusių vaikų skaičiaus).

Jeigu dviejų vaikų priežiūrai vaiko priežiūros atostogos suteikiamos abiem tėvams atskiriems vaikams prižiūrėti, motinystės (tėvystės) pašalpa mokama kiekvienam iš tėvų bendra tvarka.

Informacija apie ligos ir motinystės socialinio draudimo lėšų panaudojimą pateikta 5 lentelėje.

5 lentelė. Ligos ir motinystės socialinio draudimo išlaidos 2007–2009 m. I pusmetį

Išmokos	2007*		2008		2009 m. I pusmetis	
	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.
Ligos	503 319,7	53,5	664 935,9	39,4	408 311,4	35,9
Motinystės	140 239,0	14,9	217 081,3	12,9	151 572,0	13,3
Motinystės (tėvystės)	277 701,4	29,5	772 000,1	45,8	560 803,9	49,3
Tėvystės	19 162,3	2,0	31 799,2	1,9	16 398,0	1,4
Profesinės reabilitacijos	40,3	0,0	25,5	0,0	5,7	0,0
Iš viso	940 462,7	100,0	1 685 842,0	100,0	1 137 091,0	100,0

*– neįtrauktos išmokos asmenims, apsidraudusiems savanoriškuoju draudimu.

Šaltinis – Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos

Ligos ir motinystės socialinio draudimo išlaidos 2008 m. padidėjo 79,3 proc., lyginant su 2007 metais, iš jų išlaidos ligos pašalpoms mažėjo, motinystės ir motinystės (tėvystės) išmokoms – didėjo. 2009 m. I pusmetį šios išmokos sudarė beveik pusę (49,3 proc.) visų ligos ir motinystės socialinio draudimo išlaidų (žr. 5 lentelę). Tai iš dalies lėmė nuo 2008-01-01 įsigaliojusi įstatymo nuostata, kad motinystės (tėvystės) pašalpa vaiko priežiūros atostogų metu mokama didesnė ir iki tol, kol vaikui sueis dveji metai.

Pavyzdys

2009 m. I pusmetį vidutinė 1 mėnesio motinystės (tėvystės) pašalpa buvo 2 596,7 Lt. Jei motina nedirbs ir antrus vaiko priežiūros metus, jos vidutinė motinystės (tėvystės) pašalpa antrais metais bus 2 207,20 Lt. Per du metus išmokėtų pašalpų vidutinė suma bus 57 646,74 Lt.

Jei darysime prielaidą, kad po vaiko priežiūros atostogų motina toliau visą laiką dirbs, gaudama 2 596,7 Lt atlyginimą, motinai išmokėta 57 646,74 Lt suma iš jos sumokėtų įmokų į Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetą bus padengta po 54,4 m. (jei bus taikomas šiuo metu galiojantis 3,4 proc. ligos ir motinystės socialinio draudimo tarifas). Tuo tarpu vidutinis išeinančių į pensiją asmenų stažas Lietuvoje šiuo metu yra apie 39 m.

⁴⁶ Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymas, 2000-12-21 Nr. IX-110, 18 str. 1 d.

⁴⁷ Ten pat, 19 str. 4 d.

Daugeliu atvejų motinystės ir motinystės (tėvystės) pašalpų gavėjų įmokos nepadengs jų gautų išmokų, jei nebus keičiamas motinystės (tėvystės) pašalpų dydis, mokėjimo laikotarpis ar ligos ir motinystės socialinio draudimo įmokų tarifas.

Be to, buvo pastebėti galimi piktnaudžiavimo atvejai, kai siekiant gauti didesnes motinystės, motinystės (tėvystės) pašalpas buvo padidintos draudžiamosios pajamos.

6 lentelė. Priemonės, kurių imtasi, įtarus galimus piktnaudžiavimo atvejus, siekiant gauti didesnes motinystės, motinystės (tėvystės) išmokas

Priemonės	2008 m.	2009 m. I ketv.	Iš viso
Teritorinių skyrių specialistų atliktų tyrimų skaičius	372	738	1110
Atvejų, dėl kurių medžiaga perduota FNTT, skaičius	112	102	214
Atvejų, dėl kurių medžiaga perduota prokuratūrai, skaičius	97	218	315
Atvejų, dėl kurių buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas, skaičius	73	177	250

Šaltinis – Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos

Vadovaujantis teisėsaugos institucijų priimtais sprendimais dėl motinystės (tėvystės) pašalpos mokėjimo sustabdymo ar laikinojo nuosavybės teisės į pašalpą apribojimo, motinystės (tėvystės) pašalpų mokėjimas sustabdytas 45 asmenims⁴⁸.

Kompensuojamasis uždarbis, pagal kurį nustatomas motinystės, tėvystės ir motinystės (tėvystės) pašalpų dydis, iki 2009 m. sausio 1 d. buvo apskaičiuojamas pagal apdraustojo asmens draudžiamąsias pajamas, turėtas per 3 kalendorinius mėnesius, nuo 2009 m. sausio 1 d. – per 9 kalendorinius mėnesius, nuo 2009 m. liepos 1 d. – per 12 kalendorinių mėnesių, buvusių prieš nėštumo ir gimdymo, tėvystės arba vaiko priežiūros atostogų pradžios mėnesį⁴⁹. Auditorių nuomone, piktnaudžiavimo atvejus būtų galima sumažinti, jeigu šios išmokos būtų skaičiuojamos nuo užpraeito ketvirčio 12 kalendorinių mėnesių draudžiamųjų pajamų.

Lietuvoje vaikų auginimas remiamas ilgiausiai iš ES šalių: pirmaisiais vaiko priežiūros atostogų metais mokama 100 proc. kompensuojamojo darbo užmokesčio dydžio motinystės (tėvystės) pašalpa, antraisiais – 85 proc. Pailginus išmokų mokėjimo trukmę ir padidinus išmokų dydį, gimstamumas šalyje padidėjo. Auditorių nuomone, jei valstybė nusprendžia imtis priemonių gimstamumui skatinti, jos turėtų būti finansuojamos iš valstybės biudžeto lėšų, o ne iš valstybinio socialinio draudimo lėšų.

Gimus keliems vaikams mokamos kelios išmokos iš ligos ir motinystės socialinio draudimo lėšų, todėl prarastos darbo pajamos tuo pačiu laikotarpiu kompensuojamos kelis kartus.

Pašalpų pagal Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymą dydžiai nesusieti su valstybinio socialinio draudimo įmokomis ir bendru apdraustojo socialinio draudimo stažu. Nustatyti minimalūs/maksimalūs išmokų dydžiai sudaro prielaidas kompensuoti nevienodą dalį kompensuojamojo uždarbio. Nustatytas minimalus išmokos dydis

⁴⁸ 2009 m. gegužės 20 d. duomenimis (Fondo valdybos pateikta informacija).

⁴⁹ Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymas, 2000-12-21 Nr. IX -110, 6 str. 2 d.

užtikrina asmeniui tam tikro dydžio išmoką, neatsižvelgiant į jo įmokas – tai socialinės paramos požymis.

1.4. Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinis draudimas

Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinis draudimas kompensuoja dėl draudiminių įvykių (nelaimingų atsitikimų darbe, pakeliui į darbą ar iš darbo ar profesinių ligų) negautas pajamas šios rūšies draudimu apdraustiems asmenims, o jų mirties dėl draudiminių įvykių atvejais – jų šeimos nariams⁵⁰. Iš nelaimingų atsitikimų darbe socialinio draudimo lėšų mokama⁵¹:

- ligos dėl nelaimingo atsitikimo darbe, pakeliui į darbą ar iš darbo arba profesinės ligos pašalpa (toliau – ligos pašalpa);
  - netekto darbingumo vienkartinė kompensacija;
  - netekto darbingumo periodinė kompensacija;
  - apdraustajam mirus dėl draudiminio įvykio, jo šeimos nariams lygiomis dalimis išmokama vienkartinė draudimo išmoka;
  - apdraustajam mirus dėl draudiminio įvykio, jo šeimos nariams ir kitiems įstatyme numatytiems asmenims lygiomis dalimis mokama periodinė draudimo išmoka.

Informacija apie nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo lėšų panaudojimą 2007–2009 m. I pusmetį pateikiama 7 lentelėje.

7 lentelė. Nelaimingų atsitikimų ir profesinių ligų socialinio draudimo lėšų panaudojimas 2007–2009 m. I pusm.

Rodikliai	2007 m.	2008 m.	2009 m. I pusmetis
Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išlaidos, iš jų:	44198,1	52971,7	27769,5
Ligos pašalpos	12 829,0	16 785,9	10 311,6
Vienkartinės netekto darbingumo kompensacijos	1 091,8	1 548,5	1 039,7
Netekto darbingumo periodinės kompensacijos apdraustiesiems	15 528,7	19 884,9	11 280,1
Periodinė draudimo išmoka apdraustajam mirus	1 355,5	1 550,5	884,4
Vienkartinė draudimo išmoka apdraustajam mirus	8 168,9	8 780,7	3 856,4
Lėšos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų prevencijai	5 224,2	4 421,2	397,3
Šaltinis – Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos			

Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniame draudime draudiminiais įvykiais laikomi ir įvykiai pakeliui į darbą ar iš darbo. Kadangi ligos pašalpos dydis nelaimingo atsitikimo atveju yra didesnis, galimi piktnaudžiavimo atvejai, apdraustiesiems teikiant melagingą informaciją, kad ligą lėmė nelaimingas atsitikimas pakeliui į/iš darbo. Apdraustųjų pateiktos informacijos teisingumą tikrina Fondo administravimo įstaigų darbuotojai – tai reikalauja papildomų administravimo išlaidų.

⁵⁰ Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas 1999-12-23 Nr. VIII-1509, 2 str. 1 d.

⁵¹ Ten pat, 11 str.

Siekiant sumažinti išmokų administravimo išlaidas, išvengti galimų piktnaudžiavimo atveju, taupyti Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto lėšas, tikslinga numatyti, kad ligos pašalpos dydis dėl nelaimingų atsitikimų pakeliui į/iš darbo būtų toks pat, koks numatytas ligos (pagal Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymą) atveju.

Jeigu nukentėjusysis dėl draudiminio įvykio neteko 30 ir daugiau procentų darbingumo, jam mokama netekto darbingumo periodinė kompensacija. Už tą patį netektą darbingumą gali būti mokama ir netekto darbingumo pensija (vadovaujantis Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymu).

Pavyzdys

Asmeniui dėl nelaimingo atsitikimo darbe buvo nutraukta dalis rankos. NDNT nustatė, kad dėl nelaimingo atsitikimo darbe jis neteko daugiau nei 30 proc. darbingumo. Nukentėjusiam asmeniui mokama periodinė nedarbingumo kompensacija (iki NDNT nustatyto darbingumo netekimo termino pabaigos).

Tas pats asmuo kreipėsi į NDNT dėl netekto darbingumo nustatymo netekto darbingumo pensijai gauti. NDNT įvertino, kad asmuo, neturintis rankos, prarado daugiau nei 45 proc. darbingumo (dėl tos pačios traumos netektas darbingumas gali būti įvertintas kitokiu procentiniu dydžiu nei nelaimingo atsitikimo draudimo atveju, nes yra vertinamas ne tik medicininiais, bet ir socialiniais kriterijais – atsižvelgiant į žmogaus amžių, turimą išsilavinimą, šeimyninę padėtį, gyvenamąją vietą ir kt.). **Netekusiam dalies darbingumo asmeniui mokama ir netekto darbingumo pensija.**

Asmeniui bus paskirtos ir mokamos abi minėtos išmokos, neatsižvelgiant į tai, kad asmuo ir toliau dirba, gaudamas tokį patį (ar net didesnį) atlyginimą, koks buvo iki nelaimingo atsitikimo.

Kai kuriais atvejais dėl tos pačios priežasties – nelaimingo atsitikimo metu netekto darbingumo – asmuo daug metų gali gauti ir periodinę kompensaciją, ir netekto darbingumo pensiją. Netekto darbingumo periodines kompensacijas 2008 m. gavo 4563 asmenys, iš jų 3176 asmenys (t.y. **69,6 proc.** visų asmenų, gavusių netekto darbingumo periodines kompensacijas) tuo pat metu gavo ir netekto darbingumo (invalidumo) pensijas. Be to, dalis asmenų, gaunančių abi minėtas išmokas, dar gali gauti su darbo santykiais susijusių pajamų – įstatymuose nenumatytas minėtų išmokų ribojimas, atsižvelgiant į kitas pajamas.

Asmeniui mirus dėl nelaimingo atsitikimo, pripažinto draudiminio įvykiu, įstatyme nustatyta tvarka šeimos nariams ar kitiems, kurie buvo mirusiojo išlaikomi skiriama ir mokama vienkartinė pašalpa ir periodinės išmokos⁵² (t.y. dėl to paties įvykio skiriamos dvi išmokos iš nelaimingų atsitikimų ir profesinių ligų socialinio draudimo), o našliams ir našlaičiams – dar ir pensijos iš pensijų socialinio draudimo lėšų.

Iš valstybinio socialinio draudimo lėšų asmeniui mokamos skirtingos periodinės išmokos dėl to paties nelaimingo atsitikimo pasekmių, todėl prarastos darbo pajamos kompensuojamos kelis kartus. Be to, išmokos skiriamos ir tuo atveju, kai asmuo dėl draudiminio įvykio neprarado darbo pajamų. Vienkartinė pašalpa asmeniui mirus dėl nelaimingo atsitikimo nėra kompensuojamos dėl draudiminio įvykio negautos darbo pajamos.

⁵² Lietuvos Respublikos žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinasis įstatymas, 1997-07-01 Nr. VIII-366, 7, 8 str.; Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas, 1999-12-23 Nr. VIII-1509, 26, 27 str.

Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo lėšos naudojamos **nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų prevencijai**. Jų dydį kiekvienais metais nustato Seimas, naudojimo tvarką nustato Vyriausybė⁵³. Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų prevencijai 2008 m. panaudota 4 421,2 tūkst. Lt, per šių metų I pusmetį – 397,3 tūkst. Lt. Šios lėšos 2008 m. buvo naudojamos buitinių patalpų kapitaliniam remontui, įrengti naujas buitines patalpas katilinėse, įsigyti konteinerinių namelių, surenkamųjų pastolių ir kt.

Naudodamos Fondo lėšas, skirtas nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų prevencijai, privačios įmonės, viešosios įstaigos kas treji metai gali įsigyti gamybos priemones, įrangą ir kitą ilgalaikį turta, kuris tarnauja ne vienerius metus ir sukuria įmonei pridėdamąją vertę. Be to, dalis įsigyto turto tampa privačių įmonių nuosavybe.

Valstybinio socialinio draudimo lėšų skyrimas nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų prevencijai neatitinka nuostatos, kad nelaimingų atsitikimų ir profesinių ligų socialinis draudimas visiškai ar iš dalies kompensuoja apdraustiesiems asmenims ir įstatymų nustatytais atvejais jų šeimų nariams dėl draudiminių įvykių negautas darbo pajamas.

Ne visais atvejais teisės aktuose numatytos valstybinio socialinio draudimo išmokos atitinka nuostatą, kad valstybinis socialinis draudimas kompensuoja dėl draudiminio įvykio prarastas (negautas) darbo pajamas, nes:

- netekto darbingumo kompensacijos mokamos nepriklausomai nuo to, ar asmuo dėl draudžiamojo įvykio prarado darbo pajamas;
- dėl to paties draudiminio įvykio mokamos kelios išmokos (netekto darbingumo kompensacijos ir pensijos; vienkartinės ir periodinės išmokos, o našliams, našlaičiams – dar ir pensijos);
- nėra kompensuojamos prarastos darbo pajamos (vienkartinė išmoka, asmeniui mirus dėl nelaimingo atsitikimo, lėšos nelaimingų atsitikimų ir profesinių ligų prevencijai)

1.5. Nedarbo socialinis draudimas

Valstybinio socialinio draudimo įstatyme nustatyta, kad nedarbo socialiniu draudimu draudžiama išmokoms, nustatytoms Nedarbo socialinio draudimo įstatyme⁵⁴. Nedarbo socialinio draudimo įstatymo 2 straipsnyje nustatyta, kad nedarbo draudimas yra socialinio draudimo rūšis, kuri įstatymų nustatytais atvejais kompensuoja šios rūšies draudimu apdraustiems asmenims dėl nedarbo negautas pajamas arba jų dalį, o 23 straipsnio 1 dalies 1 punkte nustatyta, kad iš nedarbo draudimo lėšų finansuojamos ir išlaidos Lietuvos Respublikos įstatymų nustatytoms aktyvios darbo

⁵³ Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas, 1999-12-23 Nr. VIII-1509, 28 str. 3, 4 d.

⁵⁴ Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas 1991-05-21, Nr. I-1336, 3 str. 3 p.

rinkos politikos priemonėms, Lietuvos darbo biržos ir jos teritorinių darbo biržų bei Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos išlaikymui ir plėtrai. Auditorių nuomone, Nedarbo socialinio draudimo įstatymo nuostatos nėra suderintos.

Informacija apie nedarbo socialinio draudimo lėšų panaudojimą pateikta 8 lentelėje.

8 lentelė. Nedarbo socialinio draudimo lėšų panaudojimas 2007–2009 m. I pusmetį, tūkst. Lt

Rodikliai	2007	2008	2009 m. I pusmetis
Patvirtinta nedarbo socialinio draudimo išlaidų	282 517,0	300 893,0	154 859,0
Apskaičiuota nedarbo socialinio draudimo išlaidų	319 094,7	306 443,8	136 594,7
Pervesta nedarbo draudimo lėšų į Užimtumo fondą, iš jų:	321 200,0	329 660,0	241 900,0
Nedarbo draudimo išmokoms mokėti	98 448,1	152 852,8	232 053,3
Aktyvios darbo rinkos priemonėms	136 767,0	86 415,4	2 871,4
Lietuvos darbo biržos ir teritorinių darbo biržų išlaikymui ir plėtrai	66 447,2	77 335,1	34 140,8
Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos išlaikymui ir plėtrai	14 659,9	20686,6	4 323,0
Nepanaudotų nedarbo draudimo lėšų likutis	45 276,4	23 697,8	9 952,7

Šaltinis – Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba ir Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

2007 metais nedarbo socialinio draudimo išlaidos išmokoms sudarė 30,7 proc., 2008 metais – 46,4 proc., 2009 metų I pusmetį 95,9 proc. nedarbo socialinio draudimo lėšų, pervestų į Užimtumo fondą.

Auditorių nuomone, aktyvios darbo rinkos priemonėms, Lietuvos darbo biržos ir teritorinių darbo biržų bei Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos išlaikymui ir plėtrai finansuoti neturėtų būti naudojamos valstybinio socialinio draudimo lėšos, nes minėtos įstaigos teikia paslaugas ne tik valstybinio socialiniu draudimu apdraustiems asmenims.

Nedarbo socialinio draudimo įstatyme buvo nustatyta, kad pereinamuoju laikotarpiu (2005–2009) valstybės biudžetas perims Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto aktyvios darbo rinkos politikos priemonių, Lietuvos darbo biržos ir jos teritorinių darbo biržų ir Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos išlaikymo finansavimą. Pereinamasis laikotarpis pratęstas iki 2012 m. gruodžio 31 d.⁵⁵

Nedarbo draudimo išmokos mokėjimo trukmė priklauso nuo bedarbio nedarbo draudimo stažo, įgyto iki įsiregistravimo teritorinėje darbo biržoje dienos (jei nedarbo draudimo stažas mažesnis negu 25 metai, nedarbo draudimo išmoka mokama 6 mėnesius, jei jis yra nuo 25 iki 30 metų – 7 mėnesius, jei nuo 30 iki 35 metų – 8 mėnesius, jei 35 metai ir daugiau – 9 mėnesius)⁵⁶.

Nedarbo draudimo išmokos dydį sudaro mokėjimo mėnesį galiojančių valstybės remiamų pajamų (VRP) dydis (nekintama nedarbo draudimo išmokos dalis) ir kintama nedarbo draudimo išmokos dalis, kuri priklauso nuo bedarbio draudžiamųjų pajamų, bedarbio išmokos skyrimo mėnesį esamų einamųjų metų draudžiamųjų pajamų ir kitų sąlygų. Nedarbo draudimo išmoka negali būti didesnė kaip 70 proc. paskutinių Vyriausybės patvirtintų einamųjų metų draudžiamųjų

⁵⁵ Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymas, 2003-12-16 Nr. IX -1904, 23 str.

⁵⁶ Ten pat, 7 str. 2 d.

pajamų dydžio. Auditorių nuomone, nedarbo draudimo išmoka turėtų priklausyti nuo sumokėtų socialinio draudimo įmokų nedarbo socialiniam draudimui dydžio ir laikotarpio, už kurį buvo mokėtos valstybinio socialinio draudimo įmokos.

Pasibaigus metams, lėšos, viršijusios išlaidas, socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu įtraukiamos į kitų metų Užimtumo fondo lėšų sąmatą⁵⁷. Auditorių nuomone, nepanaudotą nedarbo draudimo lėšų dalį tikslinga gražinti į Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetą ir jas naudoti tik kompensuojant šios rūšies draudimu apdraustiems asmenims dėl nedarbo negautas pajamas arba jų dalį.

Aktyvios darbo rinkos priemonės, Lietuvos darbo biržos ir teritorinių darbo biržų bei Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos išlaikymas ir plėtra finansuojami iš valstybinio socialinio draudimo lėšų, nors minėtos įstaigos teikia paslaugas ne tik valstybiniu socialiniu draudimu apdraustiesiems asmenims.

Nedarbo draudimo išmokų dydis nedaug skiriasi asmenims, mokėjusiems skirtingo dydžio įmokas, nes yra nustatyta vienoda nekintama nedarbo draudimo išmokų dalis (valstybės remiamų pajamų dydis).

1.6. Sveikatos draudimas

Sveikatos draudimas – viena iš socialinio draudimo rūšių, kai draudėjas draudžia sveikatos priežiūros paslaugoms ir kompensacijoms, numatytoms Sveikatos draudimo įstatyme⁵⁸.

Privalomasis sveikatos draudimas – valstybės nustatyta asmens sveikatos priežiūros ir ekonominių priemonių sistema, įstatymo nustatytais pagrindais ir sąlygomis garantuojanti privalomuoju sveikatos draudimu draudžiamiesiems asmenims, įvykus draudimui įvykiui, sveikatos priežiūros paslaugų teikimą bei išlaidų už suteiktas paslaugas, vaistus ir medicinos pagalbos priemones kompensavimą⁵⁹.

Sveikatos draudimo įstatyme nustatyta, kad draudėjų įmokos sudaro 3 proc., o apdraustųjų – 6 proc. privalomojo sveikatos draudimo įmokų nuo nustatyta tvarka apskaičiuotų pajamų.

9 lentelė. Apskaičiuotos sveikatos draudimo išlaidos pervedimui į Privalomąjį sveikatos draudimo fondą 2007–2009 m. I pusmetį, tūkst. Lt

Rodikliai	2007	2008	2009 m. I pusmetis
Patvirtinta sveikatos draudimo išlaidų	680 011,0	918 225,0	1 217 163,3
Apskaičiuota sveikatos draudimo išlaidų pervedimui į Privalomąjį sveikatos draudimo fondą	767 577,9	919 303,8	1 080 741,7
Pervesta sveikatos draudimo lėšų į Privalomąjį sveikatos draudimo fondą	777 551,4	918 537,6	931 485,2

Šaltinis – Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos

⁵⁷ Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymas, 2003-12-16 Nr. IX -1904, 23 str. 2, 3 d.

⁵⁸ Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas, 1991-05-21, Nr.I-1336, 3 str. 5 p.

⁵⁹ Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymas, 1996-05-21 Nr. I-1343, 2 str. 5 d.

Sveikatos draudimo priemonėmis nekompensuojamos prarastos darbo pajamos. Be to, Fondo administravimo įstaigos tik surenka sveikatos draudimo įmokas, kurias perveda į Privalomojo sveikatos draudimo fondą. Už tolesnį šių įmokų panaudojimą ir administravimą atsakinga Valstybinė ligonių kasa prie Sveikatos apsaugos ministerijos. Lėšos sveikatos priežiūros paslaugoms, kompensuojamiems vaistams ir kt. naudojamos, neatsižvelgiant į asmens mokėtas įmokas ar darbo stažą. Auditorių nuomone, privalomasis sveikatos draudimo įmokų tarifas turėtų būti atskirtas nuo bendro socialinio draudimo tarifo, o privalomojo sveikatos draudimo įmokos neturėtų būti įskaitytos į Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto pajamas.

Sveikatos draudimo priemonėmis nekompensuojamos prarastos darbo pajamos. Lėšos sveikatos priežiūros paslaugoms, kompensuojamiems vaistams ir kt. naudojamos neatsižvelgiant į priskaičiuotas ir mokėtas asmens socialinio draudimo įmokas ar darbo stažą. Sveikatos draudimo įmokos įskaitomos į Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetą, nors Fondo administravimo įstaigos tik surenka sveikatos draudimo įmokas.

1.7. Galimybės sumažinti Fondo biudžeto išlaidas

Jei Valstybinio socialinio draudimo fondo lėšos būtų naudojamos tik valstybinio socialinio draudimo išmokoms, siekiant kompensuoti apdraustųjų asmenų prarastas darbo pajamas, **būtų sutaupyta dalis Fondo lėšų**. Informacija apie galimas sutaupyti lėšas, kaip pavyzdį imant 2008 metų duomenis apie panaudotas kai kurioms išmokoms lėšas, pateikta 10 lentelėje.

10 lentelė. Lėšos, kurias būtų galima sutaupyti, jei VSDF lėšos būtų naudojamos tik išmokoms, kuriomis kompensuojamos prarastos darbo pajamos (pagal 2008 m. duomenis)

Eil. Nr.	Išlaidos iš Fondo pagal socialinio draudimo rūšis, tūkst. Lt	2008 m.
	Pensijų socialinis draudimas	338 146,1
1.	Išlaidos našlių pensijoms	222 906,0
2.	Išlaidos ištarnauto laiko pensijoms	6 133,0
3.	Išlaidos kompensacijoms už ypatingas darbo sąlygas	55 649,8
4.	Išlaidos laidojimo išmokoms	53 457,3
	Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinis draudimas	13 201,9
5.	Vienkartinė draudimo išmoka apdraustajam mirus	8 780,7
6.	Išlaidos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų prevencijai	4 421,2
	Nedarbo socialinis draudimas	153 591,0
7.	Lėšos aktyvios darbo rinkos priemonėms, Lietuvos darbo biržos ir teritorinių darbo biržų bei Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos išlaidymui ir plėtrai finansuoti	153 591,0
	Iš viso	504 939,0

Šaltinis – Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolė

Be to, 10 lentelėje **nepateikta informacija apie išlaidas, kurių nėra galimybės tiksliai nustatyti**: mokamos motinystės (tėvystės) pašalpos už kelių vaikų priežiūrą tuo pačiu metu; lėšos, naudojamos kelioms išmokoms dėl to paties draudiminio įvykio pasekmių mokėti; lėšos, kurios skiriamos asmenims, nors jie neprarado darbo pajamų; lėšos, kuriomis padidinamos valstybinio

socialinio draudimo išmokos dėl to, kad į draudžiamąsias pajamas įskaitoms pajamos, nuo kurių nebuvo mokėtos valstybinio socialinio draudimo įmokos, į stažą įskaitomi laikotarpiai, kuriais asmuo neturėjo darbo santykių ar už kuriuos nemokėjo valstybinio socialinio draudimo įmokų; lėšos, naudojamos siekiant padidinti išmokas iki nustatytų minimalių dydžių; ir kt.

Auditorių nuomone, valstybė turėtų nuspręsti, kurios išmokos būtinos, ir perimti jų mokėjimą iš valstybės biudžeto lėšų. Jei kai kurių išmokų būtų atsisakyta ir dėl to asmeniui reikėtų socialinės paramos, ši parama turėtų būti užtikrinama kitais teisės aktais ir mokama iš valstybės biudžeto lėšų. Skiriant socialinės paramos išmokas, būtų vertinamos gavėjo pajamos ir turtas – valstybės mastu tai sudarytų prielaidas lėšas naudoti efektyviau ir rezultatyviau, jas nukreipiant tiems asmenims, kuriems tikrai reikia socialinės paramos.

2. Valstybinio socialinio draudimo fondo administravimas

Valstybinio socialinio draudimo fondą administruoja **Fondo administravimo įstaigos**: Fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, jai pavaldūs 47 teritoriniai skyriai; taip pat Fondo valdyba yra įsteigusi Karinių ir joms prilygintų struktūrų skyrių, Užsienio išmokų tarnybą ir Mokymo centrą.

Vyriausybės nutarimu yra tvirtinamas pareigybių skaičius Fondo valdybai ir jai pavaldžioms Fondo administravimo įstaigoms.

11 lentelė. Fondo administravimo įstaigų pareigybių skaičius 2007–2009 m. spalio 1 d.

Eil. Nr.	Fondo administravimo įstaigos	2007-01-01		2008-01-01		2009-10-01	
		Pareigybių skaičius	Proc.	Pareigybių skaičius	Proc.	Pareigybių skaičius	Proc.
1.	Fondo valdyba	197	4,9	208	4,9	195	4,9
2.	Teritoriniai skyriai	3689,75	92,7	3925,25	92,7	3663,5	92,6
3.	Karinių ir joms prilygintų struktūrų skyrius	17,75	0,4	17,75	0,4	16,75	0,4
4.	Užsienio išmokų tarnyba	47	1,2	50	1,2	50	1,3
5.	Mokymo centras	32	0,8	33	0,8	33	0,8
	Iš viso	3983,5	100	4234	100	3958,25	100

Šaltinis – Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos

Veiksniai, kurie turėjo įtakos pareigybių skaičiaus kitimui 2007–2008 metais⁶⁰:

- 80 tūkst. našlių ir našlaičių pensijų skyrimas ir apskaičiavimas, apie 480 tūkst. pensijų apskaičiavimas asmenims, turintiems didesnę nei 30 metų stažą, daugiau nei 200 tūkst. dirbusių asmenų 2001–2002 m., negautų pensijų apskaičiavimas ir išmokėjimas.
- apie 50 tūkst. motinystės (tėvystės) pašalpų apskaičiavimas (dėl kompensuojamo uždarbio dydžio pasikeitimo 2 kartus per metus iš 70 proc. į 100 proc.). Įvairių išmokų skaičiaus augimas.

⁶⁰ Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Personalo valdymo skyriaus 2009 m. parengta Personalo veiklos vertinimo ataskaita už 2008 metus ir palyginimas su 2007 metais, 4 psl.

Daugiausia, t.y. 92,6 proc., darbuotojų dirba teritoriniuose skyriuose. Fondo valdybos teritoriniams skyriams pareigybių skaičius nustatytas vadovaujantis patvirtintais Fondo administravimo įstaigų pareigybių skaičiaus nustatymo normatyvais⁶¹.

Teritoriniai skyriai yra juridiniai asmenys, jie suskirstyti į keturias grupes⁶².

Teritorinių skyrių grupės	Pareigybių skaičius
A grupė – Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio;	1854,25
A¹ grupė – Alytaus ir Marijampolės;	226,0
B grupė – Jonavos, Kėdainių, Mažeikių, Plungės, Radviliškio, Rokiškio, Šilutės, Tauragės, Telšių, Trakų, Ukmergės, Utenos, Vilkaviškio;	775,5
C grupė – Akmenės, Anykščių, Biržų, Druskininkų, Ignalinos, Joniškio, Jurbarko, Kaišiadorių, Kelmės, Kretingos, Kupiškio, Lazdijų, Molėtų, Pakruojo, Palangos, Pasvalio, Prienų, Raseinių, Skuodo, Šakių, Šalčininkų, Šilalės, Širvintų, Švenčionių, Varėnos, Visagino, Zarasų.	1069,5

Septyniuose teritoriniuose skyriuose (A ir A¹ grupių) įsteigta daugiau negu pusė, t. y. 52,1 proc., pareigybių, 40-tyje teritorinių skyrių (B ir C grupių) – 47,9 proc. viso teritoriniuose skyriuose įsteigtų pareigybių skaičiaus.

Teritorinių skyrių uždaviniai⁶³: operatyviai tvarkyti Fondo lėšas, užtikrinant apskaičiuotą valstybinio socialinio draudimo įmokų surinkimą ir išieškojimą į Fondo biudžetą laiku ir teisingą socialinio draudimo išmokų paskyrimą ir mokėjimą gavėjams.

Fondo administravimo įstaigos į Fondo biudžetą 2007 m. surinko 98,5 proc., 2008 m. – 99,4 proc., 2009 m. I pusmetį – 97,0 proc. valstybinio socialinio draudimo įmokų (nuo apskaičiuotų valstybinio socialinio draudimo įmokų).

Nereglamentuota, kokia įmokų tarifo dalis turėtų būti skirta Fondo administravimui. Fondo veiklos sąnaudų dydis tvirtinamas atitinkamų metų Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto rodiklių patvirtinimo įstatymu. Fondo veiklos sąnaudos 2007 m. sudarė 2,4 proc. 2008 m. – 2,3 proc. 2009 m. I pusmetį – 2,2 proc. visų Fondo biudžeto išlaidų.

Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklėse⁶⁴ nurodoma, kokios išlaidos sudaro Fondo veiklos sąnaudas. Informacija apie Fondo biudžeto veiklos sąnaudas pagal išlaidų rūšis pateikta 12 lentelėje.

⁶¹ Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2007-12-28 įsakymu Nr. V-697 patvirtinti Fondo administravimo įstaigų pareigybių skaičiaus nustatymo normatyvai.

⁶² Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2005-02-03 įsakymu Nr. V-37 patvirtinti tipiniai Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos teritorinių skyrių ir kitų įstaigų sąrašai.

⁶³ Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas, 1991-05-21 Nr. I-1336, 28 str. 1 d.

⁶⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005-06-14 nutarimu Nr. 647 patvirtintos Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklės.

12 lentelė. Valstybinio socialinio draudimo fondo veiklos sąnaudos, tūkst. Lt

Eil. Nr.	Veiklos sąnaudų pavadinimas	2007		2008		2009 m. I pusmetis	
		tūkst. Lt	%	tūkst. Lt	%	tūkst. Lt	%
1.	Darbo užmokestis	102 200,0	45,3	129 919,5	44,6	62 182,3	39,9
2.	Socialinio draudimo įmokos	31 662,0	14,0	40 245,2	13,8	19 264,1	12,3
3.	Pašto ir ryšių sąnaudos	6 379,7	2,8	7 931,1	2,7	2 973,8	1,9
4.	Šildymo, elektros energijos, komunalinių paslaugų, patalpų priežiūros ir ekspl. sąnaudos	10 043,0	4,4	11 576,7	4,0	5 892,0	3,8
5.	Transporto priežiūros ir ekspl. sąnaudos	963,0	0,4	1 485,1	0,5	596,8	0,4
6.	Komandiruočių sąnaudos	303,3	0,1	406,5	0,1	100,3	0,1
7.	Kvalifikacijos kėlimo sąnaudos	1 209,1	0,5	2 143,1	0,7	752,4	0,5
8.	Reprezentacinės sąnaudos	938,6	0,4	1 068,3	0,4	412,9	0,3
9.	Audito, teisinių ir kitų konsultacijų sąnaudos	447,3	0,2	550,0	0,2	331,2	0,2
10.	Kompiuterinės, biuro ir kitos technikos priežiūros ir eksploataavimo sąnaudos	2 958,4	1,3	4 120,7	1,4	2 256,6	1,4
11.	Programinės įrangos priež. ir ekspl. sąnaudos	9 303,7	4,1	12 418,0	4,3	6 895,8	4,4
12.	Klientų aptarnavimo sąnaudos	1 270,6	0,6	4 095,0	1,4	1 727,3	1,1
13.	Išmokų mokėjimo sąnaudos	34 257,7	15,2	47 681,5	16,4	26 499,3	17,0
14.	Kitos sąnaudos, turto vertinimo sąnaudos	2 408,3	1,1	1 344,6	0,5	523,3	0,3
15.	Atsargų sunaudojimo sąnaudos	6 908,8	3,1	6 557,3	2,3	1 671,2	1,1
16.	Ilgalaikio turto nusidėvėjimo ir amortizacijos sąnaudos	14 400,8	6,4	17 858,0	6,1	9 773,4	6,3
17.	Kitos Fondo veiklos sąnaudos	162,9	0,1	1 647,4	0,6	14 081,8	9,0
	Fondo veiklos sąnaudų iš viso	225 817,2	100	291 048,0	100	155 934,5	100

Šiuo metu Fondo veiklos sąnaudas sudaro ne tik administravimo įstaigų išlaikymo sąnaudos, bet ir veiklos išlaidos, susijusios su valstybinio socialinio draudimo organizavimu (išmokų mokėjimo, klientų aptarnavimo, dalis pašto ir ryšio išlaidų, audito, teisinių ir kitų konsultacijų paslaugų, programinės įrangos priežiūros ir eksploataavimo ir kt.). Tvirtinant Fondo veiklos sąnaudas, tikslinga būtų išskirti Fondo administravimo įstaigų išlaikymo sąnaudas, tai padėtų objektyviau vertinti Fondo administravimo įstaigų išlaikymui skirtų lėšų panaudojimą.

Darbo užmokesčio sąnaudos 2007 m. sudarė 102 200,0 tūkst. Lt, arba 45,3 proc., 2008 m. – 129 919,5 tūkst. Lt, arba 44,6 proc., 2009 m. I pusmetį – 62 182,3 tūkst. Lt, arba 39,9 proc. Fondo veiklos sąnaudų (žr. 12 lentelę).

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ataskaitoje nurodyta: „Fondo valdyboje iš 202 pareigybių tiesiogiai valstybinio socialinio draudimo fondo administravimo funkcijas įgyvendina (...) 98 pareigybės, likusios 104 pareigybės arba 51 proc. vykdo administracines, priežiūros, aptarnaujamasias, pagalbines funkcijas. Auditorių nuomone, toks santykis tarp pagrindines ir administracines, priežiūros, aptarnaujamasias funkcijas įgyvendinančių darbuotojų nėra racionalus ir ekonomiškas“⁶⁵.

⁶⁵ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Vidaus audito skyriaus Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos veiklos ir finansinio audito ataskaita, 2009-07-17 Nr. A7-21, 14 p.

Fondo valdyba raštu⁶⁶ paaiškino, kad „Fondo valdyboje pagrindines funkcijas atlieka 123 pareigybės arba 63,1 proc. visų Fondo valdyboje esančių pareigybių. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Vidaus auditas, vertindamas darbuotojų, atliekančių pagrindines ir bendrąsias funkcijas, skaičių, neįtraukė 10 Teisės skyriaus, 12 Vidaus audito departamento, Fondo valdybos direktoriaus ir 4 jo pavaduotojų pareigybių prie pagrindinių funkcijų“.

Fondo valdybos teritoriniuose skyriuose pagrindinę institucijos veiklą vykdančių valstybinio socialinio draudimo (susijusias su įmokų surinkimu ir išieškojimu, išmokų skyrimu ir mokėjimu, Fondo biudžeto apskaita, klientų aptarnavimu) pareigybių dalis nuo visų pareigybių skaičiaus nuo 2009 m. spalio 1 d. sudarė 71,4–78,0 proc.

Pastebėjimas

Viešojo administravimo įstaigoms teisės aktais neregamentuota, koks turėtų būti pagrindinę institucijos veiklą vykdančių pareigybių skaičius nuo visų pareigybių skaičiaus.

Teritoriniuose skyriuose pagrindinę institucijos veiklą vykdančiuose valstybinio socialinio draudimo funkcijas:

- 570 vyriausiųjų specialistų, arba 84,2 proc., patvirtinta A9 kategorija (Vyriausybės patvirtinta galima A 8–12); visiems 1 854 vyresniesiems specialistams patvirtinta B6 kategorija (Vyriausybės patvirtinta galima A 6–10 ar B 5–9);
- pirma ar antra kvalifikacinė klasė suteikta 16,2 proc., trečia – 46,2 proc., jokia kvalifikacinė klasė nesuteikta 37,6 proc. vyriausiųjų ir vyresniųjų specialistų.

Fondo valdybos **Karinių ir joms prilygintų struktūrų skyrius** vykdė vieną iš valstybinio socialinio draudimo administravimo funkcijų – valstybinio socialinio draudimo įmokų surinkimą ir išieškojimą į Fondo biudžetą tik iš pareigūnų ir karių. Skyrius įsteigtas motyvuojant tuo, kad dalis informacijos apie pareigūnų ir karių įmokas yra slapta⁶⁷.

Valstybinio socialinio draudimo išmokas minėtų įstaigų darbuotojams apskaičiuoja ir moka teritorinių skyrių darbuotojai (pagal Karinių ir joms prilygintų struktūrų skyriaus pateiktą informaciją apie minėtų įstaigų pareigūnų draudžiamąsias pajamas ir socialinio draudimo stažą).

Fondo valdybos **Užsienio išmokų tarnyba** įgyvendina Europos Sąjungos teisės aktus, tarptautines sutartis ir susitarimus su kitų valstybių institucijomis ar tarptautinėmis organizacijomis socialinės apsaugos srityje, Lietuvos Respublikos įstatymus ir kitus teisės aktus, reglamentuojančius valstybinio socialinio draudimo išmokų migruojantiems asmenims skyrimą ir mokėjimą bei migruojančių asmenų valstybinį socialinį draudimą.

⁶⁶ Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2009-12-07 raštas Nr. (2.20)I-7370 „Dėl valstybinio audito ataskaitos „Valstybinio socialinio draudimo sistema“ projekto.

⁶⁷ Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymas, 1999-11-25 Nr. VIII-1443, 7 str. 1 d. 17 p.

Fondo valdybos **Mokymo centras** išlaikomas iš Fondo lėšų. 2008 metų Fondo valdybos Mokymo centro veiklos sąnaudos sudarė 1 985,2 tūkst. Lt. Mokymo centro veikla analizuota atliekant valstybinį veiklos auditą „Valstybės tarnautojų mokymas“.

Fondo valdyboje apie 37 proc. darbuotojų vykdė ne pagrindines Fondo administravimo funkcijas. Tai sudarė prielaidas nepakankamai ekonomiškai naudoti Fondo veiklai skirtas lėšas.

Pensijų, pašalpų ir kompensacijų mokėjimo sąnaudos kasmet didėjo: 2008 metais jos, lyginant su 2007 m., padidėjo 39,2 proc. 2008 metais šios sąnaudos sudarė 47 681,5 tūkst. Lt, arba 16,4 proc., 2009 m. I pusmetį – 26 499,3 tūkst. Lt, arba 17,0 proc. visų Fondo veiklos sąnaudų (žr. 12 lentelę 37 psl.).

Valstybinių socialinio draudimo pensijų skyrimo ir mokėjimo nuostatuose⁶⁸ nustatyta, kad valstybinė socialinio draudimo pensija, išskyrus išankstinę senatvės pensiją, mokama už einamąjį mėnesį. Šiuo metu išmokos gavėjams pristatomos kiekvieną mėnesį nuo 10 iki 26 mėnesio dienos. Įmokos į valstybinio socialinio draudimo biudžetą yra mokamos už praėjusį mėnesį⁶⁹. Tokiu būdu, trūkstant lėšų pensijoms mokėti, yra skolinamasi – tai didina Fondo veiklos sąnaudas.

Fondo valdybos teritoriniai skyriai yra sudarę pensijų ir kitų išmokų pristatymo gavėjams sutartis su šias paslaugas teikiančiomis įmonėmis: AB „Lietuvos paštas“ ir privačiomis įmonėmis (sutartys galioja iki 2009-12-31). Pristatymo mokestis 0,72–1,1 proc. nuo išmokėtos išmokų sumos gavėjams. 2008 m. gruodžio mėn. gavėjų, gaunančių pensijas per įmones, teikiančias išmokų pristatymo paslaugas, skaičius šalyje sudarė daugiau nei 50 proc., 16 teritorinių skyrių – daugiau nei 60 proc., 3 teritoriniuose skyriuose – daugiau nei 70 proc. bendro išmokų gavėjų skaičiaus.

Fondo valdyba su bankais sudarė sąrašinio pavedimo sutartis, pagal kurias bankai teikia paslaugas, pervedant ir įskaitant Fondo valdybos mokamas pensijas, pašalpas, kompensacijas ir visas kitas išmokas į lėšų gavėjų sąskaitas banke. Fondo valdyba už sąrašinio pavedimo pateikimą ir įvykdymą moka bankui nustatyto dydžio mokestį, kuris skaičiuojamas nuo bendros bankui pateikto sąrašinio pavedimo sumos. Bankų mokestis už paslaugas daugeliu atvejų 3 kartus, o kai kuriais atvejais net 10 kartų, mažesnis už mokestį įmonių, teikiančių išmokų pristatymo paslaugas.

Nereglamentuota, kokiais atvejais pensijos ir kitos išmokos gavėjams turi būti pristatomos į namus nemokamai. Fondo biudžeto lėšos būtų naudojamos ekonomiškiau, jei išmokos į namus nemokamai būtų pristatomos ne visiems to pageidaujantiems gavėjams, o tik tiems, kurie atitiktų tam tikras nustatytas sąlygas, pavyzdžiui: neįgaliesiems, vyresniems nei 70 metų amžiaus ir pan.

⁶⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994-11-18 nutarimu Nr. 1156 patvirtinti Valstybinių socialinio draudimo pensijų skyrimo ir mokėjimo nuostatai, 91 p.

⁶⁹ Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas, 1991-05-21, Nr.I-1336, 9 str. 2 d.

Klientų aptarnavimo sąnaudos (įskaitant konsultavimo paslaugų sąnaudas) 2008 metais padidėjo 3,4 karto, lyginant su 2007 metais. 2008 metais jos sudarė 4 095,0 tūkst. Lt, arba 1,4 proc., o 2009 m. I pusmetį – 1 727,3 tūkst. Lt, arba 1,1 proc. visų Fondo veiklos sąnaudų (žr. 12 lentelę, 37 psl.).

Fondo administravimo įstaigų klientams konsultavimo paslaugas teikia ir UAB „LINTEL“ sutartiniu pagrindu⁷⁰. UAB „LINTEL“ išipareigojo konsultuoti Fondo administravimo įstaigų klientus, naudodama bendrąjį Fondo valdybos klientų informavimo telefoną. Sutartis sudaryta 2006 metais 24 mėnesių laikotarpiui, vėliau pratęsta dar 12 mėnesių. 2006–2008 metų laikotarpiu Fondo valdyba UAB „LINTEL“ už konsultavimo telefonu paslaugas sumokėjo 2 207,2 tūkst. Lt. Fondo valdyba moka už faktiškai suteiktas konsultavimo telefonu paslaugas, tačiau nustatytas minimalus mokestis (40 497,60 Lt/mėn.), kuris mokamas net tada, kai suteikiama mažiau paslaugų. Audito metu nustatyta, kad Fondo valdyba sumokėjo minimalų mokestį už tris mėnesius, per kuriuos buvo suteikta mažiau paslaugų. Tokiu būdu Fondo valdyba sumokėjo 4,1 tūkst. Lt už faktiškai negautas paslaugas, todėl sutartimi prisiimti išipareigojimą mokėti minimalų mokestį buvo netikslinga.

Audito metu įvykę pokyčiai: pasirašyta nauja sutartis⁷¹ su UAB „LINTEL“, kurioje minimalus mėnesinis mokestis nenumatytas.

Programinės įrangos priežiūros ir eksploataavimo sąnaudos 2008 metais sudarė 12 418,0 tūkst. Lt, arba 4,3 proc., o 2009 m. I pusmetį – 6 895,8 tūkst. Lt, arba 4,4 proc. visų Fondo veiklos sąnaudų (žr. 12 lentelę, 37 psl.). Fondo valdyboje sukurta viena informacinė sistema, kurią sudaro 15 taikomųjų sistemų. Be to, informacinės sistemos pagrindu sukurti du valstybės registrai (steigėja – Lietuvos Respublikos Vyriausybė): Lietuvos Respublikos apdraustųjų valstybiniu socialiniu draudimu ir valstybinio socialinio draudimo išmokų gavėjų registras bei Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo sutarčių registras.

Įmokų į pensijų kaupimo fondus valdymo taikomoji sistema skirta pensijų kaupimo dalyvių apskaitai ir Pensijų kaupimo sutarčių registrui administruoti, skaičiuoti ir pervesti pinigines lėšas į pensijų kaupimo fondus, atlikti kitas funkcijas, numatytas Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatyme ir kituose teisės aktuose. Finansų valdymo taikomoji sistema skirta ne tik Fondo administravimo įstaigų finansų valdymo ir Fondo veiklos sąnaudų apskaitai, bet ir Užimtumo, Privalomojo sveikatos draudimo ir Pensijų kaupimo fondų apskaitai. Fondo biudžetui neatlyginamos patirtos išlaidos pensijų kaupimo dalyvių apskaitai ir Pensijų kaupimo sutarčių

⁷⁰ Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir UAB „LINTEL“ 2006-09-18 sutartis Nr. F1-0-245.

⁷¹ Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir UAB „LINTEL“ 2009-09-16 sutartis Nr. F1-0-171/2009/08-04/79.

registrui administruoti, surinkti ir pervesti pinigines lėšas į pensijų kaupimo, Privalomojo sveikatos draudimo ir Užimtumo fondus.

Lietuvos Respublikos apdraustųjų valstybiniu socialiniu draudimu ir valstybinio socialinio draudimo išmokų gavėjų registro duomenimis kai kurioms funkcijoms vykdyti neatlygintinai naudojasi apie 200 valstybės ir savivaldybių įstaigų, nors registro sukūrimas ir palaikymas yra finansuojamas iš Valstybinio socialinio draudimo fondo lėšų.

Fondo administravimo įstaigų reprezentacinės sąnaudos 2008 m. sudarė 1 068,3 tūkst. Lt, arba 0,4 proc., 2009 m. I pusmetį – 412,9 tūkst. Lt, arba 0,3 proc. visų Fondo veiklos sąnaudų (žr. 12 lentelę, 37 psl.).

Fondo valdyba, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų naudojimo reprezentacinėms išlaidoms taisyklėmis⁷², yra patvirtinusi Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto lėšų naudojimo reprezentacinėms išlaidoms tvarkos aprašą⁷³. Jame numatyta, kad Fondo biudžeto reprezentacinės išlaidos yra Fondo administravimo įstaigų atstovavimo išlaidos šalies viduje ir lankantis užsienio valstybėse.

Reprezentacinėms išlaidoms skiriamų Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto lėšų dydis

Veiklos sąnaudų, patvirtintų Fondo administravimo įstaigai, dalis nuo 2008-05-14⁷⁴:

- Fondo valdybai – iki 2 proc.,
- Fondo valdybos teritoriniams skyriams ir kitoms Fondo įstaigoms – iki 0,5proc.

Veiklos sąnaudų, patvirtintų Fondo administravimo įstaigai, dalis nuo 2009-05-22⁷⁵:

- Fondo valdybai – iki 1 proc.,
- Fondo valdybos teritoriniams skyriams ir kitoms Fondo įstaigoms – iki 0,3 proc.

Šaltinis – Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos

Reprezentacines sąnaudas padidino įskaitytos komandiruočių į užsienį išlaidos, ISSA nario mokestis, šimtamečių sveikinimų išlaidos ir kt.

Pastebėjimas

Įstaigos, išlaikomos iš valstybės biudžeto lėšų, komandiruočių į užsienį išlaidas įskaito į komandiruočių išlaidas, o ne į reprezentacines išlaidas.

Kitos veiklos sąnaudos 2008 m. sudarė 1 647,4 tūkst. Lt, arba tik 0,2 proc., o per 2009 m. I pusmetį – 14 081,8 tūkst. Lt, arba 9,0 proc. Fondo veiklos sąnaudų (žr. 12 lentelėje, 37 psl.). Fondo valdyba už suteiktus kreditus 2008 metais sumokėjo 615,9 tūkst. Lt, per 2009 m. tris ketvirčius – 20 845,6 tūkst. Lt palūkanų, paskolų administravimo ir valiutos konversijos mokesčių. Paskolos buvo imamos siekiant užtikrinti teisės aktais nustatytus įsipareigojimus apdraustiesiems asmenims. Auditorių nuomone, jei trūksta valstybinio socialinio draudimo lėšų išmokoms, kurios buvo

⁷² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002-06-17 nutarimu Nr. 919 patvirtintos Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų naudojimo reprezentacinėms išlaidoms taisyklės.

⁷³ Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2008-05-14 įsakymu Nr. V-233 patvirtintas Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto lėšų naudojimo reprezentacinėms išlaidoms tvarkos aprašas.

⁷⁴ Ten pat.

⁷⁵ Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2009-05-22 įsakymas Nr. V-231 „Dėl valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2008-05-14 įsakymo Nr. 233 „Dėl valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto lėšų naudojimo reprezentacinėms išlaidoms tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“.

padidintos teisės aktais, paskolas lėšų trūkumui dengti turėtų imti ne Fondo valdyba, paskolų palūkanos ir jų administravimo mokesčiai turėtų būti mokami ne iš Fondo lėšų.

Fondo veiklos sąnaudos galėjo būti mažesnės, jeigu:
būtų reglamentuota, kokiais atvejais pensijos ir kitos išmokos gavėjams pristatomos į namus nemokamai;
Fondo valdybos sutartyje su UAB „LINTEL“ dėl klientų konsultavimo telefonu nebūtų buvęs numatytas minimalus mokestis;
paskolų palūkanos ir jų administravimo mokesčiai būtų mokami ne iš Fondo lėšų;
Fondui būtų kompensuotos patirtos pensijų kaupimo, Privalomojo sveikatos draudimo ir Užimtumo fondų administravimo išlaidos.

Fondo valdyba nuo 2003 m. sausio 1 d. yra viešojo administravimo įstaiga prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (iki tol buvo valstybės institucija prie Vyriausybės).

Fondo valdybos uždaviniai⁷⁶: organizuoti valstybinį socialinį draudimą ir vykdyti operatyvų Fondo lėšų tvarkymą ir apskaitą, užtikrinant apskaičiuotų valstybinio socialinio draudimo įmokų sumų, baudų, delspinigių surinkimą ir išieškojimą į Fondą, teisingą duomenų apie apdrauosius asmenis tvarkymą ir įstatymuose nustatytų valstybinio socialinio draudimo išmokų ir išmokų iš valstybės biudžeto, kurias pavesta mokėti Fondo administravimo įstaigoms, paskyrimą ir mokėjimą gavėjams. Valstybinio socialinio draudimo įstatymu nustatyta, kokios teisės suteiktos Fondo valdybai⁷⁷. Siekiant įgyvendinti šias teises, daugeliu atvejų Fondo valdyba pati rengia ir tvirtina tvarkas ir taisykles, reglamentuojančias valstybinio socialinio draudimo organizavimą, valdymą, administravimą.

Pavyzdys

Vadovaujantis Valstybinio socialinio draudimo įstatymu, Fondo valdyba turi teisę pripažinti socialinio draudimo įmokų, delspinigių ir baudų skolas beviltiškomis.

Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklės⁷⁸ suteikia teisę Fondo valdybai nustatyti Draudėjų skolų valstybinio socialinio draudimo fondui pripažinimo beviltiškomis ir jų nurašymo taisykles, tačiau sąlygos, pagal kurias draudėjo skola gali būti pripažinta beviltiška, nenumatytos nei įstatyme, nei Vyriausybės nutarimu patvirtintose taisyklėse.

Fondo valdyba yra patvirtinusi Draudėjų skolų valstybinio socialinio draudimo fondui pripažinimo beviltiškomis ir jų nurašymo taisykles⁷⁹, kuriose nustatytos sąlygos, pagal kurias draudėjo skola gali būti pripažinta beviltiška.

Fondo valdyba kaip įgyvendinanti institucija turėtų rengti tik vidines tvarkas, kuriose būtų nustatyti darbo procesai, procedūros, kaip darbuotojams atlikti konkrečius darbus. Visas kitas

⁷⁶ Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas, 1991-05-21 Nr. I-1336, 28 str. 1 d.

⁷⁷ Ten pat, 29 str. 2 d.

⁷⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005-06-14 nutarimu Nr. 647 patvirtintos Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklės, 107 p.

⁷⁹ Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2006-07-25 įsakymu Nr. V-315 patvirtintos Draudėjų skolų valstybinio socialinio draudimo fondui pripažinimo beviltiškomis ir jų nurašymo taisyklės.

tvarkas, taisykles, kuriomis reglamentuojamas valstybinio socialinio draudimo organizavimas, valdymas, administravimas, turėtų tvirtinti aukštesnio lygmens institucija.

Fondo valdyba ne tik įgyvendina, bet ir pati rengia bei tvirtina valstybinį socialinį draudimą reglamentuojančias tvarkas, taisykles – tai reikalauja papildomų žmogiškųjų ir finansinių išteklių, be to, instituciniu lygmeniu nėra atskirtas teisės aktų rengimas ir jų įgyvendinimas.

Valstybinio socialinio draudimo įstatyme nustatyta, kad į Fondo biudžeto apskaitą įtraukiamas trumpalaikis ir ilgalaikis turtas, įgytas Fondo lėšomis ar gautas iš kitų subjektų neatlygintinai. Šis turtas – valstybės nuosavybė, gali būti naudojamas tik socialinio draudimo reikmėms ir papildomoms Fondo biudžeto pajamoms gauti. Perduodant šį turtą kitoms valstybės institucijoms ir įstaigoms, Fondui turi būti kompensuojama jo vertė. Fondo valdyba Vyriausybės ar jos įgalios institucijos nustatyta tvarka patikėjimo teise valdo, naudoja į Fondo biudžeto apskaitą įtrauktą turtą ir juo disponuoja⁸⁰.

1999 metais patvirtinta Valstybinio socialinio draudimo fondo turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo tvarka⁸¹, tačiau įstatymu neregamentuota, kaip turi būti valdomas, naudojamas Valstybinio socialinio draudimo fondo turtas ir juo disponuojama.

Iš Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimo⁸²

„Konstitucijos 128 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad valstybinio turto valdymo, naudojimo ir disponavimo tvarką nustato įstatymas. Tai aiškindamas Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad **valstybei nuosavybės teise priklausančio turto perdavimas kitų subjektų nuosavybėn turi būti grindžiamas įstatymu**, kad įstatymuose turi būti *inter alia* nustatytos valstybės institucijos, turinčios teisę priimti sprendimus dėl valstybei nuosavybės teise priklausančio turto perdavimo kitų subjektų nuosavybėn, ir šių institucijų įgaliojimai perduoti minėtą turtą, taip pat šio turto perdavimo sąlygos ir tvarka (Konstitucinio Teismo 2003 m. rugsėjo 30 d., 2005 m. liepos 8 d., 2005 m. rugpjūčio 23 d., 2007 m. gegužės 23 d., 2007 m. lapkričio 23 d. nutarimai)“.

Auditorių nuomone, įstatymu turėtų būti nustatyta, kaip turi būti valdomas, naudojamas į Fondo biudžeto apskaitą įtrauktas turtas ir juo disponuojama.

Valstybinio socialinio draudimo įstatyme nustatyta, kad Fondo valdyba turi teisę įstatymų nustatyta tvarka steigti įmones ar įstaigas, susijusias su valstybinio socialinio draudimo funkcijų vykdymu arba padedančias jas vykdyti, tvirtinti jų nuostatus, suderinusi su Fondo taryba, įgyvendinti priemones papildomoms pajamoms gauti⁸³.

⁸⁰ Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas, 1991-05-21 Nr. I-1336, 19 str. 1, 4 d.

⁸¹ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 1999-09-20 įsakymu Nr. 72 patvirtinta Valstybinio socialinio draudimo fondo turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo tvarka.

⁸² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009-03-02 nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos atominės elektrinės įstatymo 10 straipsnio 1 dalies (2008 m. vasario 1 d. redakcija) nuostatų ir 11 straipsnio (2008 m. vasario 1 d. redakcija) 1 dalies 1 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

⁸³ Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas, 1991-05-21 Nr. I-1336, 29 str., 2 d. 5 p.

Fondo valdyba turi UAB „Palangos Žvorūnė“, UAB „Pušyno kelias“, UAB „Senevita“ 100 proc. paprastųjų vardinių akcijų, kurių vertė – 12 759,6 tūkst. Lt. Laikotarpiu nuo 2004-01-01 iki 2009-06-30 nebuvo gauta papildomų pajamų (dividendų) į Fondo biudžetą.

Pastebėjimas

Vadovaujantis Valstybinio socialinio draudimo fondo tarybos 2003-04-08 posėdžio protokolo 11.1. klausimu nutarta atidėti UAB „Pušyno kelias“, UAB „Palangos Žvorūnė“ pardavimus, siekiant sulaukti didesnės pardavimo kainos⁸⁴.

Nekilnojamojo turto kainos Lietuvoje didėjo iki 2008 m. Tačiau 2003–2008 m. laikotarpiu bandyta parduoti tik UAB „Senevita“ akcijas: keturi pardavimo aukcionai buvo skelbti 2004 m., du – 2006 m. Akcijos iki šiol neparduotos.

Fondo valdybos ilgalaikis finansinis turtas (akcijos) nėra naudojamas socialinio draudimo papildomoms Fondo biudžeto pajamoms gauti, kaip tai numatyta Valstybinio socialinio draudimo įstatyme. Minėtų uždarytų akcinių bendrovių veikla nėra susijusi su valstybinio socialinio draudimo funkcijų vykdymu arba padedanti jas vykdyti.

Šio audito metu nebuvo nagrinėta, kaip naudojamas į valstybinio socialinio draudimo fondo apskaitą įtrauktas turtas. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija atlikto audito metu nustatė, kad Fondo administravimo įstaigos nesinaudoja kai kuriomis patalpomis.

Iš Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos vidaus audito skyriaus parengtos audito ataskaitos⁸⁵

„Fondo valdybos 6 teritoriniai skyriai šiuo metu nesinaudoja 5396,26 m² bendro ploto 9 patalpomis. **Alytuje** nesinaudoja 2 namais (**bendras plotas 499,4 m²**), kurie buvo įsigyti 2005 metais. Taip pat yra nesinaujama patalpa Jonavoje (325,51 m²), Kaišiadoryse (688,01 m²), **Kelmės (398,02 m²)**, Kupiškėje (1575,12 m²) ir **Vilniuje Vilniaus skyrius (791,13 m²)**. Pagal audituojamųjų paaiškinimą Jonavoje (325,51 m²), Kaišiadoryse (688,01 m²), Kupiškėje (1575,12 m²) esančias patalpas numatoma rekonstruoti, pritaikant socialinio draudimo veiklos reikalavimams“.

„Fondo valdybos **Vilniaus skyrius ir Mokymo centras pagal panaudą naudojami Fondo valdybos patalpomis** (bendrai 1838,59 m² kabinetinio ploto), kai **tu tarpu pati Valdyba nuomojasi 632,7 m² iš privačių įmonių patalpas**, kurioms už nuomą moka virš 30,00 Lt už 1 m² neskaitant komunalinių paslaugų.“

Valstybinio socialinio draudimo fondo administracinės patalpos (5,4 tūkst. kv. m. bendro ploto) valdomos neefektyviai, nes nenaudojamos.

⁸⁴ Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos darbuotojų pateikta informacija, 2009-07-09 elektroninis laiškas.

⁸⁵ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Vidaus audito skyriaus 2009-07-17 parengta Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos veiklos ir finansinio audito ataskaita, Nr. A7-21, 15, 17 p.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Išvados

Dėl valstybinio socialinio draudimo

1. Šiuo metu veikianči valstybinio socialinio draudimo sistema apima ir socialinės paramos elementus. Iš valstybinio socialinio draudimo lėšų yra visiškai ar iš dalies kompensuojamos ne tik dėl draudiminių įvykių prarastos pajamos, nuo kurių buvo priskaičiuotos ir mokėtos valstybinio socialinio draudimo įmokos:

1.1. pensijos, kompensacijos už ypatingas darbo sąlygas, netekto darbingumo kompensacijos mokamos ir tiems asmenims, kurie neprarado darbo pajamų (1.2 dalis, 17 psl.; 1.2.2 dalis, 20–21 psl.; 1.2.4 dalis, 24 psl.; 1.4 dalis, 30–31 psl.).

1.2. skiriamos lėšos Lietuvos darbo biržos, Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos išlaikymui, aktyvios darbo rinkos politikos priemonių įgyvendinimui, nelaimingų atsitikimų ir profesinių ligų prevencijai, vienkartinei išmokai, asmeniui mirus dėl nelaimingo atsitikimo, sveikatos draudimui (1.5 dalis, 32–33 psl.; 1.4 dalis, 30–31 psl.; 1.6 dalis, 33–34 psl.).

1.3. prarastos darbo pajamos asmeniui kompensuojamos kelis kartus: mokama netekto darbingumo pensija ir netekto darbingumo kompensacija (t.y. dvi išmokos dėl to paties draudiminio įvykio); tuo pačiu laikotarpiu mokamos motinystės ir motinystės (tėvystės) pašalpos ar kelios motinystės (tėvystės) pašalpos ir kt. (1.4 dalis, 30–31 psl.; 1.3.2 dalis, 27–29 psl.).

1.4. kai kurios išmokos turi socialinės paramos požymių (visos išmokos, kurios padidinamos iki nustatyto minimalaus dydžio, našlių pensijos, laidojimo pašalpos ir kt.) (1.3.1 dalis, 26 psl.; 1.2.3 dalis, 22–23 psl.; 1.2.4 dalis, 24 psl.).

2. Valstybinio socialinio draudimo išmokų dydžiai nepriklausomi ar tik nežymiai priklausomi nuo priskaičiuotų ir mokėtų įmokų bei apdraustojo bendro socialinio draudimo stažo. Tai neskatina asmenų pasitikėti valstybiniu socialiniu draudimu, mokėti daugiau įmokų į Valstybinio socialinio draudimo fondą (1.2.1 dalis, 18–19 psl.; 1.3.1 dalis, 26 psl., 1.5 dalis, 32–33 psl.).

3. Teisės aktais 2007–2008 metais buvo padidintos kai kurios valstybinio socialinio draudimo išlaidos, nedidinant valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifo. Susidariusiam pajamų/išlaidų skirtumui padengti neskirta asignavimų iš valstybės biudžeto; buvo imamos paskolos, kurių palūkanos mokamos iš Valstybinio socialinio draudimo fondo lėšų. Tai sudarė sąlygas Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto nesubalansuotumui. Fondo biudžeto kai

kurios išlaidos 2007–2008 metais ir 2009 m. I pusmetį viršijo pajamas, bet Fondo biudžetas nebuvo tikslinamas (1.1 dalis, 11–13 psl.; 2 dalis, 41–42 psl.).

4. Valstybinio socialinio draudimo išmokas ir Fondo deficitą didina į asmens draudžiamąsias pajamas įskaitomos kai kurios pajamos, nuo kurių nebuvo priskaičiuotos ir mokėtos valstybinio socialinio draudimo įmokos, į stažą įskaitomi laikotarpiai, kai asmuo neturėjo darbo santykių ar už tą laikotarpį nemokėjo socialinio draudimo įmokų (1.2 dalis, 16–17 p.; 1.2.2 dalis, 20, 22 psl.).

5. Teisės aktais nenustatyta, kokia valstybinio socialinio draudimo įmokų dalis turėtų būti skiriama rezervui sudaryti. Nepatvirtinta Fondo rezervo sudarymo ir panaudojimo tvarka (1.1 dalis, 13 psl.).

6. Į bendrą valstybinio socialinio draudimo tarifą įskaitomas sveikatos draudimo tarifas ir valstybinio pensijų socialinio draudimo įmokos dalies, pervedamos į pensijų kaupimo fondus, tarifas. Į Fondo biudžeto pajamas įskaitomos ir įmokos, kurios pervedamos į pensijų kaupimo fondus ir Privalomąjį sveikatos draudimo fondą ir kurių naudojimo nereglamentuoja valstybinį socialinį draudimą reglamentuojantys teisės aktai (1.1 dalis, 10–11, 13 psl.; 1.6 dalis, 33–34 psl.).

7. Įstatymuose, reglamentuojančiuose valstybinį socialinį draudimą, nenumatyta, kad jie įsigaliotų ne anksčiau kaip po tam tikro laiko nuo jų paskelbimo dienos, todėl kai kuriais atvejais įstatymai turi būti pradėti įgyvendinti, tam nepasirengus – tai didina klaidų tikimybę, o kai kuriais atvejais – ir administravimo sąnaudas (1.1 dalis, 14 psl.).

8. Asmens darbingumo lygio nustatymo tvarka ir kontrolės priemonės nepakankamos išvengti piktnaudžiavimų, nustatant asmenims darbingumo lygį (1.2.2 dalis, 21–22 psl.).

Dėl Valstybinio socialinio draudimo fondo administravimo

9. Neišnaudotos galimybės veiklos sąnaudoms sumažinti: išmokos pristatomos į namus nemokamai visiems to pageidaujantiems apdraustiesiems, nes teisės aktuose nenumatyti kriterijai, pagal kuriuos išmokos turėtų būti pristatomos nemokamai tik kai kuriems apdraustiesiems; pensijos yra mokamos už einamąjį mėnesį, nors apskaičiuotos valstybinio socialinio draudimo įmokos sumokamos už praėjusį mėnesį; nekompensuojamos lėšų, kurios pervedamos į kitus fondus, administravimo ir naudojimosi Registro duomenimis sąnaudos; Fondo valdyboje apie 37 proc. visų darbuotojų vykdė funkcijas, nesusijusias su pagrindine Fondo administravimo veikla (2 dalis, 37–41 psl.; 1.1 dalis, 11 psl.).

10. Fondo valdyba dalį į Fondo apskaitą įtraukto turto valdė neefektyviai: nenaudojama 5,4 tūkst. kv. m. patalpų; Fondo valdybos finansinis turtas (akcijos) nenaudojamas papildomoms Fondo

biudžeto pajamoms gauti, kaip tai numatyta Valstybinio socialinio draudimo įstatyme (2 dalis, 43–44 psl.).

11. Fondo valdyba pati rengia, tvirtina ir įgyvendina valstybinį socialinį draudimą reglamentuojančias tvarkas, taisykles, taigi neatskirtos valstybinį socialinį draudimą reglamentuojančius įstatymus įgyvendinančių teisės aktų rengimo, tvirtinimo ir jų įgyvendinimo funkcijos (2 dalis, 42–43 psl.).

Rekomendacijos

Lietuvos Respublikos Vyriausybei

1. Inicijuoti valstybinio socialinio draudimo sistemos pertvarką, parengiant valstybinio socialinio draudimo sistemos pertvarkos koncepciją ir jos įgyvendinimo priemonių planą. Koncepcijoje numatyti, kad valstybinio socialinio draudimo išmokomis būtų kompensuojamos tik dėl draudiminių įvykių prarastos pajamos, nuo kurių buvo priskaičiuotos ir mokėtos įmokos, socialinio draudimo išmokų dydžiai būtų susieti su mokėtų įmokų dydžiais bei laikotarpiu, už kurį buvo priskaičiuotos ir mokėtos socialinio draudimo įmokos (1, 2, 4 išvados).

2. Siekiant subalansuoti Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetą, numatyti priemones, kurios užtikrintų:

2.1. susidariusio Valstybinio socialinio draudimo fondo pajamų/išlaidų skirtumo dengimą iš valstybės biudžeto, jei teisės aktais padidinamos kai kurios valstybinio socialinio draudimo išlaidos, nedidinant valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifo, arba sumažinamos įmokos (3 išvada);

2.2. kad paskolų, paimtų siekiant įvykdyti išpareigojimus apdraustiesiems, palūkanos būtų mokamos ne iš Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto lėšų (3 išvada).

3. Patvirtinti Fondo rezervo sudarymo ir naudojimo tvarką (5 išvada).

4. Inicijuoti Fondo lėšomis įsigyto turto valdymo, naudojimo, disponavimo juo tvarkos nustatymą Valstybinio socialinio draudimo įstatymu (10 išvada).

5. Peržiūrėti ir pakeisti funkcijų paskirstymą tarp Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos bei Fondo valdybos dėl poįstatyminių teisės aktų rengimo, tvirtinimo ir jų įgyvendinimo (11 išvada).

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai

1. Parengti teisės aktų pakeitimus ar papildymus:

1.1. numatant tik tokias valstybinio socialinio draudimo išmokas, kuriomis asmenims kompensuojamos dėl draudiminio įvykio prarastos pajamos, nuo kurių buvo priskaičiuotos ir mokėtos socialinio draudimo įmokos (1 išvada);

1.2. numatant, kad dėl to paties draudiminio įvykio negali būti mokamos kelios išmokos (1 išvada);

1.3. į asmens draudžiamąsias pajamas įskaitant tik tas pajamas, nuo kurių buvo priskaičiuotos ir mokėtos valstybinio socialinio draudimo įmokos, į stažą įskaitant tik laikotarpius, kai asmuo turėjo darbo santykius arba už kuriuos mokėjo valstybinio socialinio draudimo įmokas (4 išvada);

1.4. numatant, kad valstybinio socialinio draudimo išmokų dydžiai būtų tiesiogiai priklausomi nuo priskaičiuotų ir mokėtų įmokų bei apdraustojo asmens draudimo stažo. (2 išvada);

1.5. sveikatos draudimą atskiriant nuo socialinio draudimo (6 išvada);

1.6. apibrėžiant pensijų sąvoką ir kriterijus, pagal kuriuos išmokos priskiriamos pensijoms; atsisakant valstybinio socialinio draudimo išmokų vadinimo pašalpomis (1 išvada);

1.7. atsisakant reikalavimo registruotis darbo biržoje asmeniui, pageidaujantiems gauti išankstinę senatvės pensiją (1 išvada);

1.8. pakeisti pensijų mokėjimo terminą, atsižvelgiant į tai, kad socialinio draudimo įmokos yra mokamos už praėjusį mėnesį (9 išvada);

1.9. nustatant sąlygas ir tvarką, kurioje būtų numatyta, kuriems apdraustiesiems valstybinio socialinio draudimo išmokos turi būti pristatomos į namus (9 išvada);

1.10. numatant, kad ligos išmoka dėl draudiminio įvykio pakeliui į/iš darbo būtų tokio pat dydžio kaip ligos (pagal Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymą) atveju (1 išvada);

1.11. numatant, kad imti paskolas Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto deficitui padengti turi ne Fondą administruojanti įstaiga (3 išvada);

1.12. numatant, kad į bendrą valstybinio socialinio draudimo tarifą nebūtų įskaitomas sveikatos draudimo tarifas ir valstybinio pensijų socialinio draudimo įmokos dalies, pervedamos į pensijų kaupimo fondus, tarifas, o į Fondo pajamas būtų įskaitytos tik tos įmokos, kurios naudojamos vadovaujantis valstybinį socialinį draudimą reglamentuojančiais teisės aktais (6 išvada);

1.13. numatant, kokia valstybinio socialinio draudimo įmokų dalis turėtų būti skirta administravimui, iš jų – Fondo administravimo įstaigų išlaidoms (9 išvada);

1.14. numatant, kad Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetui būtų atlyginamos patirtos išlaidos pensijų kaupimo dalyvių apskaitos ir Pensijų kaupimo sutarčių registrai administruoti, surinkti ir pervesti pinigines lėšas į pensijų kaupimo, Privalomojo sveikatos draudimo ir Užimtumo fondus (9 išvada);

1.15. numatant, kad Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetui būtų atlyginama už naudojimąsi Lietuvos Respublikos apdraustųjų valstybiniu socialiniu draudimu ir valstybinio socialinio draudimo išmokų gavėjų registro duomenimis (9 išvada);

1.16. numatant, kad nepanaudotos nedarbo draudimo lėšos būtų gražintos į Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetą (1 išvada);

1.17. numatant priemones asmens darbingumo lygio nustatymo kontrolei stiprinti (8 išvada);

1.18. numatant, kad įstatymai, naujai nustatantys valstybinio socialinio draudimo įmokų ar išmokų dydžius, išmokų apskaičiavimo tvarką, įsigaliotų ne anksčiau kaip po tam tikro laiko nuo jų paskelbimo dienos (7 išvada).

Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybai

1. Siekiant sumažinti Fondo veiklos sąnaudas, numatyti priemones dėl Fondo administravimo įstaigų struktūrų optimizavimo ir darbuotojų, vykdančių funkcijas, nesusijusias su pagrindine Fondo administravimo veikla, pareigybių skaičiaus mažinimo (9 išvada).

Valstybės kontrolieriaus pavaduotojas

Viktoras Švedas

1-ojo audito departamento vyriausioji valstybinė auditorė

Marytė Tulabienė

Valstybinio audito ataskaitos kopijos (nuorašai) (po vieną egz.) pateiktos (-i):

Lietuvos Respublikos Seimo Audito komitetui

Lietuvos Respublikos Vyriausybei

PRIEDAI

Valstybinio audito ataskaitos „Valstybinio socialinio draudimo sistema“ 1 priedas

Informacija apie rekomendacijų įgyvendinimo priemones ir jų įgyvendinimo terminus (1 ir 2 lentelė) bus pateikta kartu su Vyriausybės patvirtinta Valstybinio socialinio draudimo ir pensijų sistemos pertvarkymo koncepcija⁸⁶.

1 lentelė. Rekomendacijų įgyvendinimo planas

Rekomendacijos eilės numeris ataskaitoje	Rekomendacija	Subjektas, kuriam pateikta rekomendacija	Veiksmas / Priemonės / Komentarai	Rekomendacijos įgyvendinimo terminas (data)
1	2	3	4	5
1.	Inicijuoti valstybinio socialinio draudimo sistemos pertvarką, parengiant valstybinio socialinio draudimo sistemos pertvarkos koncepciją ir jos įgyvendinimo priemonių planą. Koncepcijoje numatyti, kad valstybinio socialinio draudimo išmokomis būtų kompensuojamos tik dėl draudiminių įvykių prarastos pajamos, nuo kurių buvo priskaičiuotos ir mokėtos įmokos, socialinio draudimo išmokų dydžiai būtų susieti su mokėtų įmokų dydžiais bei laikotarpiu, už kurį buvo priskaičiuotos ir mokėtos socialinio draudimo įmokos	LR Vyriausybė		
2.	Siekiant subalansuoti Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetą, numatyti priemones, kurios užtikrintų:	LR Vyriausybė		
2.1.	susidariusio Valstybinio socialinio draudimo fondo pajamų/išlaidų skirtumo dengimą iš valstybės biudžeto, jei teisės aktais padidinamos kai kurios valstybinio socialinio draudimo išlaidos, nedidinant valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifo, arba sumažinamos įmokos	LR Vyriausybė		
2.2.	kad paskolų, paimtų siekiant įvykdyti išsipareigojimus apdraustiesiems, palūkanos būtų mokamos ne iš Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto lėšų	LR Vyriausybė		
3.	Patvirtinti Fondo rezervo sudarymo ir naudojimo tvarką	LR Vyriausybė		
4.	Inicijuoti Fondo lėšomis įsigyto turto valdymo, naudojimo, disponavimo juo tvarkos nustatymą Valstybinio socialinio draudimo įstatymu	LR Vyriausybė		
5.	Peržiūrėti ir pakeisti funkcijų paskirstymą tarp Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos bei Fondo valdybos dėl poįstatyminių teisės aktų rengimo, tvirtinimo ir jų įgyvendinimo	LR Vyriausybė		
Atstovas ryšiams, atsakingas už Valstybės kontrolės informavimą apie rekomendacijų įgyvendinimą plane nustatytais terminais: (Pareigų pavadinimas) (Vardas ir pavardė) (Kontaktinė informacija)				

2 lentelė. Rekomendacijų įgyvendinimo planas

Rekomen-		Subjektas, kuriam	Veiksmas /	Rekomen-

⁸⁶ Lietuvos respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2009-12-16 raštas Nr.(23.7-2) SD-8892 „Dėl valstybinio audito ataskaitos „Valstybinio socialinio draudimo sistema“ projekto.

dacijos eilės numeris ataskaitoje	Rekomendacija	pateikta rekomendacija	Priemonės / Komentarai	dacijos įgyvendinimo terminas (data)
1	2	3	4	5
1.	Parengti teisės aktų pakeitimus ar papildymus:	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija		
1.1.	numatant tik tokias valstybinio socialinio draudimo išmokas, kuriomis asmenims kompensuojamos dėl draudiminio įvykio prarastos pajamos, nuo kurių buvo priskaičiuotos ir mokėtos socialinio draudimo įmokos	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija		
1.2.	numatant, kad dėl to paties draudiminio įvykio negali būti mokamos kelios išmokos	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija		
1.3.	į asmens draudžiamąsias pajamas įskaitant tik tas pajamas, nuo kurių buvo priskaičiuotos ir mokėtos valstybinio socialinio draudimo įmokos, į stažą įskaitant tik laikotarpius, kai asmuo turėjo darbo santykius arba už kuriuos mokėjo valstybinio socialinio draudimo įmokas	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija		
1.4.	numatant, kad valstybinio socialinio draudimo išmokų dydžiai būtų tiesiogiai priklausomi nuo priskaičiuotų ir mokėtų įmokų bei apdraustojo asmens draudimo stažo	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija		
1.5.	sveikatos draudimą atskiriant nuo socialinio draudimo	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija		
1.6.	apibrėžiant pensijų sąvoką ir kriterijus, pagal kuriuos išmokos priskiriamos pensijoms; atsisakant valstybinio socialinio draudimo išmokų vadinimo pašalpomis	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija		
1.7.	atsisakant reikalavimo registruotis darbo biržoje asmeniui, pageidaujantiems gauti išankstinę senatvės pensiją	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija		
1.8.	pakeisti pensijų mokėjimo terminą, atsižvelgiant į tai, kad socialinio draudimo įmokos yra mokamos už praėjusį mėnesį	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija		
1.9.	nustatant sąlygas ir tvarką, kurioje būtų numatyta, kuriems apdraustiesiems valstybinio socialinio draudimo išmokos turi būti pristatomos į namus	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija		
1.10.	numatant, kad ligos išmoka dėl draudiminio įvykio pakeliui į/iš darbo būtų tokio pat dydžio kaip ligos (pagal Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymą) atveju	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija		
1.11.	numatant, kad imti paskolas Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto deficitui padengti turi ne Fondą administruojanti įstaiga	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija		
1.12.	numatant, kad į bendrą valstybinio socialinio draudimo tarifą nebūtų įskaitomas sveikatos draudimo tarifas ir valstybinio pensijų socialinio draudimo įmokos dalies, pervedamos į pensijų kaupimo fondus, tarifas, o į Fondo pajamas būtų įskaitytos tik tos įmokos, kurios naudojamos vadovaujantis valstybinį socialinį draudimą reglamentuojančiais teisės aktais	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija		
1.13.	numatant, kokia valstybinio socialinio draudimo įmokų dalis turėtų būti skirta administravimui, iš jų – Fondo administravimo įstaigų išlaikymui	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija		
1.14.	numatant, kad Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetui būtų atlyginamos patirtos išlaidos pensijų kaupimo dalyvių apskaitos ir Pensijų kaupimo sutarčių registrui adminis-	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija		

	truoti, surinkti ir pervesti pinigines lėšas į pensijų kaupimo, Privalomojo sveikatos draudimo ir Užimtumo fondus			
1.15.	numatant, kad Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetui būtų atlyginama už naudojimąsi Lietuvos Respublikos apdraustųjų valstybiniu socialiniu draudimu ir valstybinio socialinio draudimo išmokų gavėjų registro duomenimis	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija		
1.16.	numatant, kad nepanaudotos nedarbo draudimo lėšos būtų gražintos į Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetą	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija		
1.17.	numatant priemones asmens darbingumo lygio nustatymo kontrolei stiprinti	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija		
1.18.	numatant, kad įstatymai, naujai nustatantys valstybinio socialinio draudimo įmokų ar išmokų dydžius, išmokų apskaičiavimo tvarką, įsigaliojūt ne anksčiau kaip po tam tikro laiko nuo jų paskelbimo dienos	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija		
Atstovas ryšiams, atsakingas už Valstybės kontrolės informavimą apie rekomendacijų įgyvendinimą plane nustatytais terminais: (Pareigų pavadinimas) (Vardas ir pavardė) (Kontaktinė informacija)				

3 lentelė. Rekomendacijų įgyvendinimo planas

Rekomendacijos eilės numeris ataskaitoje	Rekomendacija	Subjektas, kuriam pateikta rekomendacija	Veiksmas / Priemonės / Komentarai	Rekomendacijos įgyvendinimo terminas (data)
1	2	3	4	5
1.	Siekiant sumažinti Fondo veiklos sąnaudas, numatyti priemones dėl Fondo administravimo įstaigų struktūrų optimizavimo ir darbuotojų, vykdančių funkcijas, nesusijusias su pagrindine Fondo administravimo veikla, pareigybių skaičiaus mažinimo	Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba	Mažinti nepagrindines funkcijas atliekančių darbuotojų skaičių Fondo valdyboje. Siekiant, kad pagrindines funkcijas atliekantys darbuotojai sudarytų 70 proc., o bendrąsias funkcijas – 30 proc. Fondo valdyba planuoja: 1.1. Panaikinti Fondo valdybos Komunikacijos skyrių: 1.1.1. panaikinti 5 Fondo valdybos Komunikacijos skyriaus pareigybes; 1.1.2. įsteigti 1 ryšiams su visuomene specialisto pareigybę 1.2. Panaikinti Fondo valdybos Tarptautinių ryšių skyrių: 1.2.1. panaikinti 4 Fondo valdybos Tarptautinių ryšių skyriaus pareigybes 1.2.2. įsteigti 1 specialisto tarptautiniams ryšiams pareigybę 1.3. Panaikinti Fondo valdybos Personalo valdymo skyriuje 1 vyriausiojo specialisto pareigybę 1.4. Panaikinti Fondo valdybos Ūkio valdymo skyriuje 7 nepagrindines funkcijas atliekančias pareigybes	2010-05-31 2010-06-01 2010-05-31 2010-06-01 2010-04-01 2010-06-01
Atstovas ryšiams, atsakingas už Valstybės kontrolės informavimą apie rekomendacijų įgyvendinimą plane numatytais terminais: Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Personalo valdymo skyriaus vedėja Tel. Nr. 272 40 71, Mob. tel. 8 614 13394, El. paštas: veronika@sodra.lt Regina Veronika Alkovikienė				